

ครูภูมิปัญญา แห่งต้นน้ำน่าน

ตำบลขุนน่าน จังหวัดน่าน

ครูภูมิปัญญาแห่งต้นน้ำน่าน

ตำบลขุนน่าน จังหวัดน่าน

ที่ปรึกษา : นายการิณย์ ศุภกิจวิเลขการ
: ศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย ณ เชียงใหม่

บรรณาธิการ : นางสาวหทัยรัตน์ พ่วงเซย

ผู้เรียบเรียง : นางจารุวรรณ แก้วมหาบัล เอ็นโธ

พิสูจน์อักษร : นายประยัด ห่อกรพิย

ประสานงาน : นางณิดา บ่อวาริ
นายสุผล อุ่นถิ่น
นางสาวสุวิสา อุ่นถิ่น
นายธีระยุทธ อุ่นถิ่น
นางสาวชนัญธิดา บุญอินทร

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2564

จำนวนพิมพ์ : 500 เล่ม

จัดพิมพ์โดย : ฝ่ายจัดการความรู้
สถาบันส่งเสริมและพัฒนาทักษะการปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ
อาคารสยามทาวเวอร์ ชั้น 26 เลขที่ 989 ถนนพระราม 1 ปทุมวัน
กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 02-6115000 โทรสาร 02-6581413
เว็บไซต์ www.pidthong.org
Facebook : มูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ

ขอบคุณ : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ให้การสนับสนุนด้านการเตรียม
ความพร้อมของผู้นำ และชุมชน ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน
: เกษตรกรในพื้นที่โครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ
ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน
: เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน (อสพ.) พื้นที่ต้นแบบ ต.ขุนน่าน

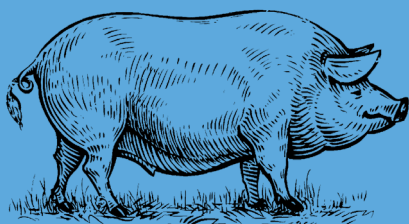
พิมพ์ที่ : บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด
โทร. 02-9416650 - 1

ครูภูมิปัญญา แห่งต้นน้ำน่าน

ตำบลขุนน่าน จังหวัดน่าน

เกริ่นนำ

ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เป็นแหล่งต้นน้ำน่าน ที่มีชุมชนอาศัยอยู่ถึง 15 หมู่บ้านมีความหลากหลายของชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตของชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนในพื้นที่นี้ยังทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก แต่มีข้อจำกัดในเรื่องน้ำ ทั้งน้ำเพื่อการเกษตรและน้ำอุปโภคบริโภค อาจจะดูย้อนแย้งตรงที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำแต่เหตุใดจึงไม่มีน้ำ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะพื้นที่ป่าขาดความอุดมสมบูรณ์ และถูกเปิดพื้นที่เพื่อปลูกพืชไร่และพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ชุมชนบนพื้นที่สูงไม่เฉพาะแต่จังหวัดน่านเท่านั้น แต่ทุกๆ ที่ในประเทศไทย ตกเป็นจำเลยของสังคม แต่นั่นเป็นเพราะทางเลือกในการประกอบอาชีพสำหรับเลี้ยงครอบครัวมีไม่มากนัก ทำให้พวกเขายังยากจนและมีคุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควร

มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้เข้าไปในพื้นที่นี้ตั้งแต่ปี 2552 เรื่องแรกที่ต้องเร่งทำคือพัฒนาระบบน้ำเพื่อให้ชุมชนมีน้ำทำการเกษตรตลอดทั้งปี ควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และปรับพื้นที่ให้มาทำนาขั้นบันได แทนการปลูกข้าวไร่ เพื่อให้มีข้าวและอาหารพอกิน ตามหลักทฤษฎีใหม่ขั้นต้นที่เน้นระบบการผลิตแบบพอเพียงเพื่อเลี้ยงตนเอง

ผ่านไป 12 ปี ไม่เพียงแต่ชุมชนจะมีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรและมีอาหารพอกินเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการเปลี่ยนทัศนคติ วิถีคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชนให้หันมาพึ่งพาตนเอง ซึ่งดอกผลของการทำงานตามแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

ของทั้งสองมูลนิธิฯ ได้ถูกบอกเล่าผ่านเรื่องราวของเกษตรกรหัวใจสู้จำนวน 12 คน ที่สรุปบทเรียนของตัวเองให้เห็นว่า พวกเขาได้เรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างไรบ้าง อันส่งผลให้คุณภาพชีวิตของครัวเรือนดีขึ้น

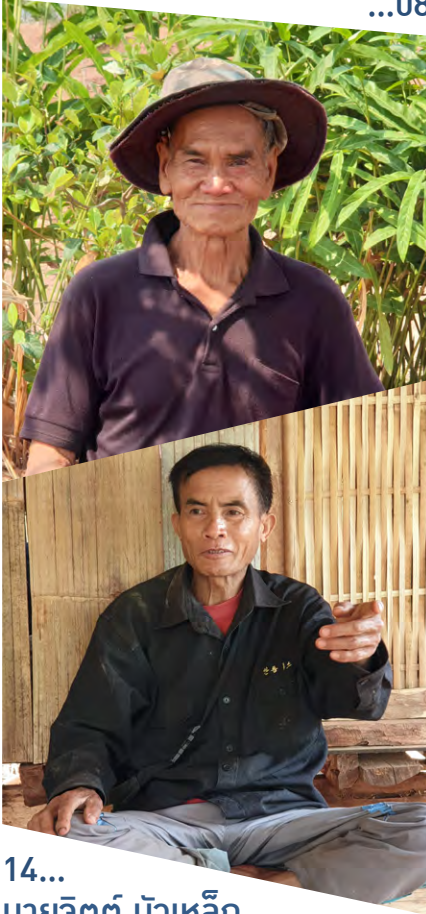
เช่น เปลี่ยนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีตลาด เปลี่ยนจากการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยมาเป็นการทำคอกให้อยู่ เปลี่ยนจากการทำข้าวไร่มาทำนาขั้นโด และเปลี่ยนจากการผลิตคนเดียวมารวมกลุ่มกันผลิตเพื่อแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิต เป็นต้น เมื่อได้ผลดีก็อยากบอกต่อ และชักชวนคนอื่นมาร่วมทำ แบ่งปันประสบการณ์ หากจะกล่าวว่ทั้ง 12 คน เป็นครูภูมิปัญญาแห่งตำบลขุนน่าน ก็มีใช้การกล่าวที่เกินจริงนัก และเราอาจพบเจอครูภูมิปัญญาได้อีก เพียงแค่เข้าไปมีคุณสมบัตินี้อยู่ในตัว เปิดใจเรียนรู้ ชอบทดลองทำ อยากแบ่งปัน และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง

มูลนิธิฯ และสถาบันฯ คาดหวังว่า เรื่องเล่าของคนเล็กๆ แต่มีความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ จะสร้างแรงบันดาลใจให้แก่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เกิดความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้จริง และช่วยกันขยายผลความรู้ไปสู่การปฏิบัติให้เต็มแผ่นดินไทย

ฝ่ายจัดการความรู้
สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม
ปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ
สิงหาคม 2564

สารบัญ

ดี อุ่นถิ่น
ลุงดี ทำนาดำ บนภูดอย
...08

14...
นายจิตต์ บัวเหล็ก
(นา)ขึ้นบันไดแห่งความสำเร็จ

...20...
จิรายุทธ บัวเหล็ก (เกษตร)
ไร่กาแฟ และความใส่ใจ
ของหนุ่มเมื่องน่าน

ศรีคำ อุ่นถิ่น

ปลูกแบบผสมผสานคือถาวร
26...

32...

พัฒน์พงษ์ ทรัพย์ทวีศรี

กาแฟเงินล้านแห่งหมู่บ้านสะเที๋ย

...38...

เจริญ บัวเหล็ก

โฮมสเตย์แห่งบ้านสะจุก

ฉันทน์ อุ่นถิ่น และ สุณิสา อุ่นถิ่น
ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสร้างแรงบันดาลใจ
...44

แดง พรหมพิเนีย (แม่แดง)
เกษตรกรผสมผสานและชีวิตที่พอเพียง
50...

...56...
พ่อศักดิ์ - แม่คำดี แปงจุก
ปลูกพืชและปลูกผัก สร้างรายได้รายวัน รายเดือน รายปี

นริศรา พงษ์ประเสริฐ
ทำบัญชีครัวเรือนเหมือนมีเพื่อนช่วยคิด
62...

68...
ชอน ใจหล้า
ผู้เฒ่านำการเปลี่ยนแปลงที่ดี
แห่งบ้านน้ำรี

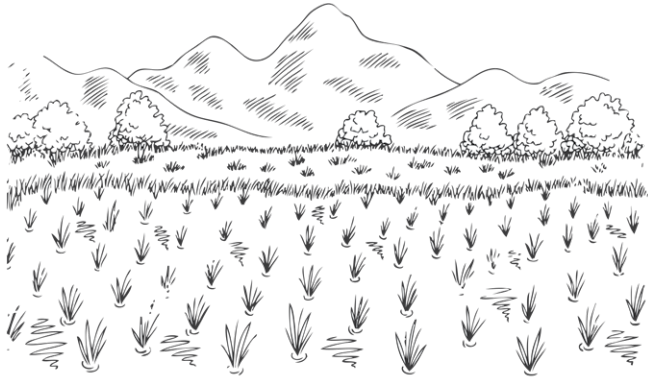

...74...
แม่เวท อุ่นถิ่น
ซาอู๋หลวปลอดสารเคมี
ในตำบลขุนน้ำน่าน

ด๋ ชุ่นกั๋น

ลุงดี ทำนาดำ บนภูดอย

จากทหาร สู่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ลุงดี หรือนายดี อุ่นถิ่น วัยเจ็ดสิบ เริ่มต้นแสวงหาการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองและครอบครัวมาตั้งแต่วัยหนุ่ม ในวัย 20 กว่าๆ ลุงดีสมัครเป็นทหารรักษาดินแดน เพราะเห็นว่าเป็นช่องทางที่จะสั่งสมประสบการณ์ชีวิต ทั้งยังมีรายได้จุนเจือครอบครัว

ลุงดีเล่าว่า “ตอนนั้นหัวหน้าเขามาหาคนสมัครใจเข้าร่วม เรากำลังทำไร่ทำสวนอยู่กับพ่อแม่ คิดว่าถ้าจมนอยู่กับไร่กับสวนอย่างเดียวคงไม่ทันคนอื่น จึงสมัครเป็นทหาร ได้เงินเดือน 800 บาท งานก็ไม่มีอะไรมาก เขาให้ทำอะไร ก็ทำตามหน้าที่ของเราไป”

“เราเคยไปประจำการถึงจังหวัดเชียงใหม่ แล้วย้ายกลับมาที่อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นช่วงที่ได้ประสบการณ์ชีวิตเยอะมาก แต่ทำอยู่แค่ 3 ปี ก็ลาออก เพราะมีคนชักชวนให้ลงสมัครเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน”

แล้วลุงดีก็ได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านคนอื่น ๆ อยู่ร่วม 30 ปี โดยยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องและครอบครัว

แรกๆ การทำเกษตรของลุงดีก็เหมือนกับคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน นั่นคือทำไร่ผืนปลูกข้าวโพด ปลูกข้าวไร่ และเลี้ยงสัตว์ ประเภท วัว ควาย หมู ไก่ ไม่มีอะไรแปลกใหม่ ทำไปตามธรรมชาติ และความคุ้นเคยเป็นหลัก

“สมัยนั้น ใครมีกำลัง มากก็บุกเบิกได้มาก ใครกำลัง น้อยก็ได้น้อย การปลูกพืชก็ เป็นการปลูกแบบให้ธรรมชาติ ดูแล ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่ต้องให้น้ำ เหมือนอย่างสมัยนี้ แปลง ที่ปลูกในช่วง 2-3 ปีแรกๆ ผลผลิตก็จะออกงาม เพราะ ดินยังอุดมสมบูรณ์ แต่หลังจากนั้นต้องหาที่ดินผืนใหม่ กระเถิบออกไปเรื่อยๆ แล้วค่อยวนมาแปลงแรกอีกที่เมื่อดินมันคืนสภาพ เป็นการทำ เกษตรแบบไร่หมุนเวียน” ลุงดีเล่า

กระทั่งอายุจวนจะหกสิบ การทำเกษตรของลุงดีก็มีสิ่งแปลกใหม่เข้ามา

ความฝันบนดอยสูง

ปี 2552 เป็นปีที่โครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามาในหมู่บ้าน ตอนนั้นลุงดี อายุห้าสิบแปด แม้กำลังล่วงสู่วัยชรา แต่ด้วยรักการเรียนรู้และฝันถึงการปลูกข้าว ไว้กินเอง เหมือนที่เคยทำได้ในอดีต ลุงดีจึงให้ความสนใจต่อโครงการฯ ตั้งแต่แรกเริ่ม

“ปิดทองฯ เขาว่าจะมีการจัดการระบบน้ำ ลุงก็สนใจทันที เพราะการเพาะปลูก เรื่องน้ำต้องมาก่อน ถ้ามีระบบน้ำที่ดี ลุงก็จะข้าวปลูกไว้กินเองได้” ลุงดีบอก

“ก่อนหน้านี้นี้เวลาไปเห็นนาคนอื่นในที่ลุ่ม น้ำท่าเขาสมบูรณ์ ข้าวมันงามจับใจ ทั้งปลูกกิน ปลูกขาย ปลูกแบบไม่ใส่ปุ๋ย แต่ข้าวของเขาถึงออกงามดี ไม่ลืบ ลุงอยาก ทำได้บ้าง แต่พื้นที่ของลุงอยู่บนที่สูง ก็ได้แต่คิด จนปิดทองฯ เข้ามาบอกว่ายูบนที่ สูงก็ทำนาได้ ถ้าเรามีระบบการจัดการน้ำที่ดี ลุงก็เริ่มเห็นแสงสว่างขึ้นมา”

หลังจากนั้นไม่นานเริ่มมีการพัฒนาฝายห้วยจืดขึ้นโดยความร่วมมือของผู้คน ในชุมชน พื้นที่ของลุงดีอยู่ในพื้นที่รับน้ำของฝายพอดี ลุงจึงลงมือขุดสระน้ำขนาดเล็ก เอาไว้เก็บน้ำ ต่อมาไม่นานลุงก็เริ่มขุดนา โดยได้ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านที่ปิดทองฯ นำมาแนะนำ

ลุงตีบบอกว่า การทำนาดำบนดอยแบบนี้จะยากในขั้นตอนเริ่มต้นสุด เพราะต้องมีความรู้เรื่องการทำให้น้ำสามารถเก็บกักน้ำได้ แต่เมื่อผ่านขั้นตอนดังกล่าวมาได้ ขั้นตอนอื่น ๆ ก็ไม่ได้ลำบากยากเย็นนัก การถอนหญ้ากำจัดวัชพืชในนาทำได้ง่ายกว่าการทำข้าวไร่ที่เคยทำในอดีต

“การทำนาดำที่มีน้ำขังอยู่ตลอด กำจัดวัชพืชนั้นจะทำได้ง่ายกว่าข้าวไร่มาก อาจจะต้องถอนหญ้าบ้างแต่ก็ไม่ถือว่าเป็นงานที่หนักมาก “ตอนทำข้าวไร่เราต้องขยันถอนหญ้าทั้ง หากทำไม่ไหวก็ใช้การฉีดยาคุมยาหรือฆ่าหญ้า แต่เดี๋ยวนี้งานเบาเลยอะ หญ้าที่ถอนมาก็นำไปหมักเป็นปุ๋ยหรือให้วัวควายกิน”

ด้วยความเป็นคนเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง ลุงตีบนำความรู้ที่ได้รับจากปิดทองฯ รวมถึงการไปศึกษาดูงาน ทั้งเรื่องการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก มาใช้ในพื้นที่นาร่องการทำนาดำบนพื้นที่สูงจำนวน 1 ไร่ จนผลผลิตค่อย ๆ ให้ผลตอบแทนตามความคาดหวัง

“นอกจากปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักแล้วเรายังใช้ไโคโคเดอร์มา ใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อแก้เชื้อรา เรื่องพวกนี้มีการสอนทำที่สำนักงานโครงการ ที่สำคัญ ยังมีเจ้าหน้าที่คอยลงตรวจแปลง ดูการเจริญเติบโตของข้าวสม่ำเสมอ ลุงกล้าพูดได้เลยว่า ผลผลิตข้าวที่ได้มากกว่าการทำข้าวไร่อย่างเห็นได้ชัด เมื่อก่อนทำข้าวไร่ได้ 17 ถึงต่อไร่ แต่พอหันมาทำนาดำ ใช้พันธุ์ข้าวแดงหรือข้าวแพร่แดง ได้ถึง 30 ถึง” ลุงตีบล่า

ปัจจุบันลุงดีกับภรรยาเป็นแรงงานหลักในการทำนาปลูกผักและเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ เพราะลูกๆ แต่งงานแยกครอบครัวกันออกไปหมดแล้ว ลุงดีบอกว่าการทำนาบนภูเขานั้น ต้องขุดปรับพื้นที่นาในช่วงต้นฤดูการทุกปี ปีแรก ๆ ยังมีลูกชายและลูกเขยคอยมาช่วย แต่ตอนหลังทั้งสองก็หันมาทำนาในพื้นที่ของตัวเอง มีภารกิจในแต่ละฤดูกาลไม่ต่างกับผู้เป็นพ่อ ภาระการปรับขุดพื้นที่ในพื้นนาของลุงดีจึงตกอยู่ตัวของลุงดีเพียงคนเดียว

“มันก็ไม่หนักหนาอะไร นาเราแค่หนึ่งไร่ คอย ๆ ทำตามกำลังที่มี เราภูมิใจเสียอีกที่ลูก ๆ เขาหันมามุ่งมั่นกับพื้นนาของเขา เราว่าเราประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากที่ทำให้ลูก ๆ หันมาทำนาอย่างที่เราทำเป็นแบบอย่างให้เห็น” ลุงดีเล่าอย่างภูมิใจ

นิมิตหมาย

การทำนาบนดอยมีปัญหาบ้างในเรื่องอากาศเย็นและลมแรงในบางช่วง แต่ไม่กระทบต่อผลผลิตข้าวที่ได้มากนัก สิ่งที่ลุงดีเป็นห่วงที่สุดคือความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำที่จะเอามาทำนา แม้จะมีฝาย แต่หากปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอ น้ำในฝายก็แห้ง ผลกระทบก็จะเกิดขึ้น แม้ว่าลุงดีจะขุดบ่อเก็บกักน้ำสำรองไว้ใช้ แต่กระนั้น ก็ยังวางใจไม่ได้อยู่ดี เพราะสภาพดินฟ้าอากาศทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงไป หากฟ้าฝนวิกฤติน้ำที่สำรองไว้ใช้ก็จะไม่เพียงพอ

ลุงดีบอกว่า การทำนาบนดอย สำคัญอยู่ที่ต้องทำให้ดีที่สุดในช่วงมีน้ำ เพราะเป็นโอกาสครั้งเดียวที่สามารถทำนาได้ เพราะฉะนั้น ต้องปรับพื้นที่รองรับน้ำให้ดีให้น้ำที่ปล่อยมาจากฝายเกิดประโยชน์สูงสุด

“คนอื่นที่เห็นนาของเรา เขาก็อยากทำ แต่ก็ติดขัดเรื่องน้ำไม่ถึง บางคนถึงขั้นลงทุนต่อท่อน้ำเข้าที่นาเพราะเห็นว่าทำนาตามแนวทางของโครงการแล้วคุ้ม”

“ทุกวันนี้ แม้คนในชุมชนยังทำนากันไม่มาก เมื่อเทียบกับคนในพื้นที่ลุ่มที่ทำนาสืบทอดกันมาหลายอายุคน แต่ก็ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีที่มีคนสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างน้อยเขาก็จะได้มีข้าวปลอดภัยไว้กินโดยไม่ต้องซื้อ” ลุงดีกล่าว

ความรู้ชั้นสูง

เข้าร่วมโครงการกับปิดทองฯ มาสิบกว่าปี ลุงดีบอกว่าปิดทองฯ นำสิ่งดี ๆ มาสู่ชีวิตหลายด้าน โดยเฉพาะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่นำมาปรับใช้ในการทำนาได้ ในบรรดาสิ่งที่ได้เรียนรู้ ลุงดีภูมิใจที่สุด กับการสามารถประเมินระดับความสูงและแนวของพื้นดินบุกเบิกนา รวมถึงสามารถขุดนาบนที่สูงเป็น

“การปรับระดับพื้นที่และแนวพื้นดินก่อนขุดนาเป็นสิ่งสำคัญมาก ไม่เช่นนั้นน้ำนาจะเก็บกักน้ำไม่ได้ แรกเริ่มเราต้องขุดนาจากแนวด้านล่างไล่ระดับขึ้นไปด้านบน โดยทำคันดินแต่ละชั้นกันเอาไว้ก่อน ดินจะไม่ไหลลงด้านล่าง แล้วค่อย ๆ ขุดเป็นแนวขึ้นไปเป็นชั้น ๆ หัวใจของการทำนาบนดอยคือ การปรับพื้นที่ให้รองรับน้ำได้ ลูกเขยสองคนของลุงก็นำวิธีนี้ไปใช้ พื้นที่ของเขาอยู่ด้านล่าง คงเห็นว่าพ่อตาได้ข้าวเยอะ ก็เลยลงมือทำบ้าง” ลุงดีกล่าวอย่างอารมณ์ดี

หัวใจของคนทำนาบนดอย

ทุกวันนี้ลุงดีบอกว่าข้าวที่ปลูกมีเหลือกินเหลือใช้ แต่กระนั้นก็ได้ขาย เพราะอยากแบ่งให้ลูก ๆ ได้กินมากกว่า ทั้งปลอดภัยและไม่ต้องซื้อ

“งานแบบนี้ เหนื่อยก็พักหรือไม่ก็จ้างคนมาช่วยบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ค่อยทำไปเรื่อย ๆ แต่ต้องเอาใจใส่ ไม่งั้นก็จะไม่ได้ผล เรามีปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักก็เอามาใส่ना ใส่แปลงผัก แล้วผลผลิตจะค่อย ๆ เติบโตในท้องครัวของเราเอง”

“หัวใจของคนทำนาบนที่สูงจะสำเร็จได้ คือต้องขยัน เอาใจใส่” ลุงดีเน้นย้ำ

ลุงดีหวังว่าสิ่งที่ตนได้ริเริ่มการทำนาแบบ “ทำน้อยได้มาก” ในวันนี้จะเป็นมรดกตกทอดให้กับลูกหลานในอนาคต เพื่อพวกเขาจะได้มีข้าวและพืชผักอื่น ๆ พอกินพอใช้ ไม่ต้องดิ้นรนชวนขายจนสภาพครอบครัวกระชั้นกระชานไปอยู่คนละทิศละทาง

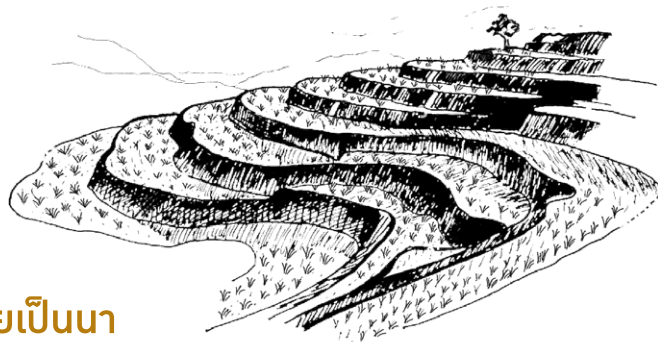
นายดี อุ่นถิ่น อายุ 70 ปี

หมู่ 1 บ้านเปียงซ้อ ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ. น่าน

จิตต์ บัวเหล็ก
(นา) ขึ้นบันไดแห่งความสำเร็จ

จากไร่เริ่มกลายเป็นนา

พ่อจิตต์มีไร่ข้าวอยู่หลายแปลง เนื้อที่รวม 15 ไร่ ทั้งหมดเป็นการปลูกข้าวเพื่อไว้กินเอง พ่อจิตต์เล่าว่าการทำข้าวไร่จะได้ผลผลิตดีในสองสามปีแรกเท่านั้น เพราะดินยังอุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็มักจะประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ปีไหนข้าวเกิดโรคภัย ก็จะไม่พอกิน พ่อจิตต์เริ่มสนใจการทำนาขั้นบันไดเมื่อปี 2547 ที่สำนักงานพัฒนาเกษตรที่สูง บ้านสะจุก-สะเกี้ยง เข้ามาส่งเสริมพัฒนาให้ชาวบ้านใช้พื้นที่ปลูกผลไม้และไม่ใช้สอย กระทั่งอีกสองปีต่อมา พ่อจิตต์จึงเข้าร่วมการทำนาขั้นบันไดกับสำนักงานเกษตรที่สูงฯ โดยเริ่มจากพื้นที่ 1 ไร่ ทั้ง ๆ ที่อยากทำมากกว่านั้น แต่เนื่องด้วยในขั้นตอนการขุดปรับพื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาเกษตรที่สูงฯ ใช้กล้องวัดระดับ แบบ A เฟรม เพียง 1 ไร่ เมื่อวัดเสร็จก็กลับ พ่อจิตต์ไม่สามารถวัดระดับด้วยตัวเองได้ พื้นที่จึงไม่อาจขยายเพิ่ม

ปิดทองฯ เข้ามาฟื้นฟู

ใน ปี 2554 พ่อจิตต์ได้กลับมาทำนาขั้นบันไดอีกครั้ง เมื่อโครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามา โดยเบื้องต้นทางโครงการฯ ได้นำปราชญ์ชาวบ้านจากพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง จังหวัดเชียงรายมาให้คำแนะนำ ประกอบกับตอนนั้นมีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการเกือบทั้งตำบล จึงมีการลงแขกช่วยกันขุดนา พ่อจิตต์นำพื้นที่เข้าร่วมการขุดนาจำนวน 2 ไร่ ลงแขกขุดกันประมาณ 20 คน ในเวลา 5 วัน ก็แล้วเสร็จ หลังจากนั้นพ่อจิตต์ยังขุดปรับต่อด้วยแรงงานของตัวเองเพิ่มอีก 1 งาน เมื่อรวมกับที่เคยขุดไว้ตั้งแต่สมัยร่วมกับสำนักงานพัฒนาเกษตรที่สูงฯ ปัจจุบันพ่อจิตต์จึงมีนาขั้นบันไดทั้งหมดรวม 3 ไร่ 1 งาน

“จริง ๆ เราอยากมีนามากกว่านี้ แต่นาที่จะ
ขุดทำขึ้นบนได้ได้มันต้องเหมาะสมด้วย ต้องไม่
ลาดชันเกินไป ต้องมีแหล่งน้ำที่จะปล่อยไหลเข้า
แปลงได้ พื้นที่ของเรามันเหมาะเพียงแค่นี้ ก็
เอาแค่นี้”

พอจิตต์เล่าว่า วิธีการสร้างการเรียนรู้เรื่อง
การขุดนาของปิดทองฯ แตกต่างจากวิธีการของ
สำนักงานเกษตรที่สูงฯ จึงสามารถขยายพื้นที่ได้
ง่าย “สำนักงานเกษตรที่สูงเขาใช้วิธีส่งกล้อง
วัดระดับ แต่ของปิดทองฯ ใช้ภูมิปัญญาของปราชญ์
เล็งดูด้วยสายตา มันก็เลยไม่ยุ่งยาก ใช้กล้องไม่
เป็นก็กำหนดพื้นที่ขุดได้”

“ปิดทองฯ เอาความรู้ใหม่มาให้เรา ตอน
ปราชญ์จากดอยตุงมาเล็งระดับขุดนาโดยใช้สายตา
เราก็ลักจำเอา จนพื้นที่ 1 งานที่ขุดตอนหลัง เราก็
เล็งเราก็ขุดเองเลย เพราะรู้เทคนิคมาแล้ว” พอจิตต์
เล่าด้วยความภูมิใจ

พ่อจิตต์อธิบายเพิ่มว่า
วิธีการเล้งพื้นที่ต้องค่อย ๆ
อ้อมไปตามโค้งของรูปสันเขา
โดยเริ่มเล้งจากจุดหนึ่ง มอง
ออกไปจนสุดปลายโค้ง แล้ว
เขยิบไปยืนจุดปลายโค้ง เล้ง
ต่อไปเรื่อย ๆ จนคลุมพื้นที่
การขุดต้องทำจากที่สูงสู่ที่ต่ำ
ค่อย ๆ เกลี่ยดินลงมาทีละชั้น
แต่ละชั้นก็ไม่จำเป็นต้องขุด

ให้กว้าง แต่ให้ขุดเป็นชั้นถี่ ๆ ยิ่งพื้นที่ลาดชันสูง ก็ควรขุดชั้นบันไดให้เยอะ ส่วนบริเวณ
ที่ไม่ค่อยชัน สามารถขุดให้เป็นบันไดกว้าง ๆ ได้

การทำนาขั้นบันได มีตัวแปรสำคัญที่ต้องคำนึงอีกประการหนึ่งคือ การจัดการ
น้ำ ดังนั้นนอกจากการขุดให้เป็นขั้นบันไดที่ถูกต้อง สอดคล้องกับระดับความลาดชัน
ของพื้นที่แล้ว การพอกพูนคันนาก็ต้องทำให้ใหญ่ สูงและแน่นหนา เพื่อป้องกันการ
พังและน้ำไหลซึม

“ขั้นบันไดที่แน่นหนา จะทำให้ปุ๋ยไม่ถูกชะล้างไปไหนด้วย” พ่อจิตต์กล่าว

สู่ผลผลิตที่เพิ่มพูน

เมื่อพูดถึงปัญหา พ่อจิตต์บอกว่าการทำนาขั้นบันไดไม่ค่อยมีปัญหาอะไร
ที่รุนแรงเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวไร่

*“แต่ก่อนเวลาเกิดปัญหา ก็ต้องปล่อยเลยตามเลย ไม่มีวิธีแก้ จนบางปีข้าวไม่
พอกิน ก็ต้องหาซื้อ”*

แต่เมื่อหันมาทำนาขั้นบันได ใส่ปุ๋ยน้ำหมักธรรมชาติ แทบไม่พบปัญหาหนัก
ใด ๆ ที่เคยเจอบ้างก็คือโรคใบไหม้และโรคคอรวงข้าว แต่ก็สามารถแก้ได้โดยใช้
สารชีวภัณฑ์บิวเวอร์เรีย จึงไม่ได้เสียหายมากนัก ส่วนวัชพืชในนาที่คอยแย่งปุ๋ยและ
แย่งน้ำข้าวก็พบเจอ แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพราะสามารถถางแรงในครอบครัว

อันประกอบด้วยภรรยา
และลูกอีกสองคนช่วย
กันถอนกำจัดได้ไม่ยาก
ทั้งการทำให้ไม่มีวัชพืช
เป็นการป้องโรคต่าง ๆ ไป
ในตัวด้วย

พ่อจิตต์บอกว่า
ผลผลิตที่ได้จากการทำ
นาขั้นบันไดเมื่อเทียบกับ

การปลูกข้าวไร่ นั้นได้ผลดีเกินคาด “จากที่เคยได้ข้าวเพียงแค่ 5 ถังต่อไร่ พอมาทำนา
ขั้นบันได กลับได้ผลผลิตถึง 24 ถังต่อไร่”

“การทำนาขั้นบันไดของที่นี่ต้นทุนต่ำ ไม่ต้องจ้างแรงงาน เราช่วยกันลง
แรงหมุนเวียนกันไป ผลผลิตข้าวที่ได้ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำไว้กินเอง ‘ไม่นิยมขาย’
พ่อจิตต์กล่าว

ต้องก้าวข้ามความคุ้นชิน

จากประสบการณ์พ่อจิตต์เชื่อว่า การทำนาให้สำเร็จนั้นต้องลงมือทำด้วย
ตัวเอง การทำข้าวไร่ ทำได้ง่ายกว่าก็จริง แต่ผลผลิตได้น้อย ต่างกับการทำนาขั้น
บันไดที่ทำน้อยแต่ได้มาก

“การขุดนาขั้นบันได ขุดไปเถอะ ไม่มีเสีย รับรองได้ผลผลิตเยอะ เป็นการลง
แรงทีเดียว หล้าก็ไม่เอะเหมือนข้าวไร่ เพราะนาขั้นบันไดมีน้ำ”

ทุกวันนี้ ชาวนาคนอื่น ๆ มาเรียนรู้วิธีการทำนาของพ่อจิตต์อยู่บ่อย ๆ โดยเฉพาะ
เฉพาะวิธีการดูแลการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พ่อจิตต์ยอมรับว่า
ยังมีชาวบ้านอีกหลายคนยังคงทำข้าวไร่อย่างที่เคย ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง แต่ด้วย
ความตั้งใจและปรารถนาดีที่อยากให้ชาวบ้านที่มีพื้นที่ที่เหมาะสมหันมาทำแบบ
เดียวกัน พ่อจิตต์จึงพยายามโน้มน้าวให้เขาหันมาเปลี่ยนวิธีการทุก ๆ ครั้งที่มีโอกาส
“บางคนมาดู ก็บอกไปว่า ลำบากตอนแรก ลงแรงทีเดียว แต่ผลที่ได้มันคุ้ม”

“ไม่รู้ว่เพราะพวกเขาคิดว่ การทำน้าขึ้นบ้นไดย่งยากและต้องขยันกว่า ทำข้าวไร่หรือเปล่า จึงไม่ยอมเปลี่ยน บางคนก็ยึดมั่นกับฤดูกาลทำน้าที่ต้องดูวัน ดูเดือนเหมือนอย่งที่เคย ทั้งที่ความเป็นจริงไม่จำเป็นต้องทำตามปฏิทินก็ได้ แครอ ฝนจนมันใจว่มีน้ำเพียงพอ เราจะเลื่อนไปก็ไม่มีปัญหา แคว้ให้มีน้ำ ปรับไปตาม สภาพฝนฟ้าอากาศ วิธีการปลูกก็แค่เปลี่ยนจากหยอดหลุม มาเป็นการทำน้าดำ ไม่ไดย่งยากอย่งที่เขาคิด แคว้ต้องมีความพยายามและตั้งใจ ผลผลิตที่ดีกว่าการทำข้าวไร่ก็จะตามมา” พ่อจิตต์สรุป

เมื่อปีที่ผ่านมพ่อจิตต์ได้รับคำแนะนำจากคนบ้านขุนน่านให้ทดลองเปลี่ยน พันธุ์ข้าวจากเดิม เป็นข้าวสายพันธุ์จากประเทศลาว ชื่อพันธุ์กายลายแดง ผ่านไป 1 ฤดูกาล พ่อจิตต์บอกว่า นา 3 ไร่ 1 งานของตน ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเกือบหนึ่งเท่าตัว ขณะที่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านยังใช้ข้าวพันธุ์น้ำกึ่ง ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์เดิมที่เริ่มทำในตอนแรก ข้าวพันธุ์น้ำกึ่งแม้จะมีเม็ดขนาดใหญ่ แต่ปัญหาของมันคือร่วงง่าย ผลผลิตจึงได้น้อย “พันธุ์น้ำกึ่งได้ 5 กระสอบ พอมาปลูกพันธุ์ข้าวจากลาว ก็ได้ 8 กระสอบ” พ่อจิตต์กล่าว

กำวันนี้ให้ดีที่สุด

เมื่อถามถึงอนาคต พ่อจิตต์บอกว่าไม่ได้มองอะไรไปไกลกว่าทุกวันที่เป็นอยู่ แคว้ทำสิ่งที่อยู่ตรงหน้าให้ดีที่สุด

“ตอนนี คิดว่เรามาถึงจุดสูงสุดละ พอกินพอใช้ คงจะไม่ได้มากกว่านี้แล้ว สำหรับพื้นที่ชั้นแบบนี้”

หากแต่ในใจลึกๆ พ่อจิตต์ก็แอบหวังว่คนอื่นจะเริ่มเห็นประโยชน์ในสิ่งที่ ตนทำ พ่อจิตต์เผยด้วยความภูมิใจว่ในฤดูกาลทำน้าที่จะถึงนี้จะมีชาวบ้านรายใหม่ หันมาทำน้าขึ้นบ้นไต่ทำเพิ่มอีก 3 ราย เนื่องด้วยที่ดินได้ชวนเขาไปทำระบบฝาย กักเก็บน้ำและชี้แนะให้ทำน้าขึ้นบ้นไต่ด้วย “ไม่แนปีหน้าอาจจะมีเพิ่มอีก 10 ราย ที่สนใจจะซุด” พ่อเอ่ยในที่สุด

นายจิตต์ บัวเหล็ก อายุ 54 ปี

หมู่ 7 บ้านสะรุท ต. ขุนน่าน อ. เฉลิมพระเกียรติ จ. น่าน

จิรายุทธ บัวเหล็ก (เกตุ)

ไร่กาแฟ และความใฝ่ฝันของหนุ่มเมืองน่าน

กลับคืนสู่อ้อมกอดขุนน่าน

เกตุ ชายหนุ่มวัย 31 ปี เกิดที่บ้านเปียงซ้อ ตอนอายุ 18 ปี ตัดสินใจเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเปิดโลกกว้างและตามหาฝันของตนเอง เกตุได้งานเป็นพนักงานแต่งหน้าเค้กในโรงงานเบเกอรี่แห่งหนึ่งได้สองปีกว่า ก็ต้องกลับบ้านเนื่องจากพ่อป่วยหนักและเสียชีวิตในเวลาต่อมา หลังพ่อเสียชีวิต เกตุตัดสินใจไม่กลับไปทำงานที่กรุงเทพฯ อีก เพราะเป็นห่วงแม่ เนื่องจากพี่สาวกับน้องชายทำงานและเรียนอยู่ต่างจังหวัด

เมื่อตัดสินใจอยู่บ้าน เกตุก็ปลูกข้าวโพดเหมือนอย่างที่เคยทำ นิยมปลูกกัน แต่สุดท้ายก็พบว่าปลูกไปก็ไม่เหลืออะไร ปลูกข้าวโพดอยู่ 2 ปี เกตุก็เลยเลิก

“สมมติว่าผมมีค่าปุ๋ย ค่ายามา 10,000 บาท แต่ตอนขาย เราขายได้แค่ 11,000-12,000 บาท เรียกว่าแทบติดลบ เพราะยังมีค่าโน่นค่านี้อีกหลายอย่างที่จะต้องใช้จ่ายเงินของตัวเอง นี่ขนาดไม่คิดค่าแรงของเราละ”

เขาหันไปรับจ้างนอกพื้นที่ ไปทีละ 10 วัน ก็พออยู่ได้ ปัญหาที่มีเพียงว่างงาน รับจ้างดังกล่าวไม่มีความมั่นคงและหาความแน่นอนได้ยาก กระทั่งมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ เข้ามาทำโครงการปลูกป่าในพื้นที่ ต.ขุนน่าน เกตุจึงได้เข้าไปเป็นอาสาสมัครพัฒนาพื้นที่ (อสพ.) ให้กับทางมูลนิธิ มีหน้าที่ส่งเสริม แนะนำและประสานงานชาวบ้านในด้านการปลูกป่า ชีวิตใหม่ของเกตุก็เริ่มขึ้นตั้งแต่นั้น

เส้นทางของโรกาแพ

เกตุดำได้ว่า วันหนึ่งของปี 2554 มีเสียงตามสายประกาศให้สมาชิกหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมกับโครงการ มีการชี้แจงเรื่องส่งเสริมการปลูกกาแพแก่ผู้ที่สนใจ วันนั้นเขาได้ความรู้จากการประชุมไม่น้อย

“เขาบอกว่ากาแพต้องปลูกประมาณ 3-4 ปีก่อนจะมีผลผลิตให้เก็บได้ ทางโครงการมีเงื่อนไขในการสนับสนุนค่าพื้นที่ 900 บาทต่อไร่ เป็นค่าดูแลผลผลิต โดยจะจ่ายสองงวดในช่วง 2-3 ปีแรก ส่วนในปีถัดมาก็จะจ่ายค่ากำจัดวัชพืชให้ไร่ละ 300 บาท จ่ายปีละสองครั้งเช่นกัน” เกตุเล่า

เกตุดำยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ฯ ในทันที เนื่องจากติดภาระกิจงานการเป็นอสพ. จึงได้แต่หาประสบการณ์การปลูกกาแพจากคนอื่น ๆ ที่เขามีโอกาสได้ลงทำงานในพื้นที่ กระทั่งในปี 2556 เขาจึงตัดสินใจนำพื้นที่ จำนวน 9 ไร่ เข้าร่วมปลูกกาแพอย่างมุ่งมั่น จนอีก 4 ปีต่อมาก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิต

เกตุดำบอกว่า โดยปกติกาแพถ้าปลูกในที่ดินดี หรือดูแลดี จะใช้เวลาแค่ 3 ปีก็จะให้ผลผลิต แต่กาแพของเขา แม้ดินจะดี แต่ก็ต้องใช้เวลาลงถึง 4 ปี กว่าที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เนื่องจากเขาต้องเดินทางไปทำงานในหลายพื้นที่ของโครงการ จึงไม่ค่อยมีเวลาเอาใจใส่ดูแลมากนัก

เกล็ดลับ ความรู้ และการเอาใจใส่

เมื่อหันมาเอาดีกับเรื่องกาแพ เกตุบอกว่า “การปลูกกาแพ ต้องดูแลหญ้าเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าปล่อยให้หญ้ารก กาแพจะโตช้า ต้องให้เตียน ถางหญ้าแล้วเอาหญ้าเอามาคลุมโคนต้น” ส่วนเรื่องปุ๋ยก็จะขาดไม่ได้ ต้องใส่ให้ได้ 3 รอบต่อปี กาแพจะ

โตเร็ว เกตุใช้ปุ๋ยยูเรีย 40-0-0 โดยได้รับคำแนะนำจากบ้านมณีพฤษ์ ซึ่งเป็นกาแฟที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน ต่อมา ชาวบ้านคนอื่นเห็นกาแฟที่เกตุปลูกงอกงาม จึงหันมาใช้ปุ๋ยสูตรดังกล่าวบ้าง เมื่อมีการใช้ขยายวงกว้าง เกตุจึงทำหน้าที่ซื้อและขนส่งมาให้คนอื่น ๆ เกือบทั้งหมด

นอกจากปุ๋ยยูเรียสูตรดังกล่าวแล้ว เกตุบอกว่าถ้าใช้ปุ๋ยคอก ทั้งขี้ไก่ ขี้วัว ผสมกันกับปุ๋ยเคมี ก็จะได้ผลดี ใบจะเขียวและติดผลตก ที่ผ่านมากาแฟของเกตุเคยเจอโรคแมลงอยู่บ้าง แต่ก็อยู่ในระดับที่รับมือได้ เขาเล่าว่า เคยเจอระบาดของเพลี้ยและเกิดโรคราดำ เขาจึงใช้สารชีวภัณฑ์บิวเวอร์เรียที่ได้รับความรู้มาตั้งแต่การร่วมงานกับโครงการฯ กระทั่งต้นกาแฟกลับมามีสภาพดีขึ้น

ทุกวันนี้ เกตุกลายเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากชาวไร่กาแฟอย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากเขาจะเคยทำงานในโครงการฯ แล้ว เกตุยังเป็นคนที่ดีคอยคิดค้นหาวิธีใหม่ๆ ในการดูแลกาแฟแบ่งปันคนอื่น ๆ อยู่เสมอ เกตุบอกว่าเขาเรียนรู้วิธีต่างๆ มาจากหลายช่องทาง ทั้งทางยูทูบและประสบการณ์ที่ได้เห็นไร่กาแฟในที่ต่าง ๆ ที่เขาจะไปทำงานในฐานะ อสพ. ของโครงการฯ

ปัจจุบันเกตุปลูกกาแฟพันธุ์อาราบิก้า โดยเป็นพันธุ์ที่โครงการ ฯ แนะนำให้ทดลองปลูกในตอนแรก ต่อมาโครงการ ฯ ยังแนะนำ พันธุ์จาวา ให้ทดลองดูอีกด้วย เกตุคิดว่าพันธุ์กาแฟที่ได้รับการแนะนำมาใหม่ แม้จะเป็นพันธุ์ที่ติดเมล็ดห่างกว่าอาราบิก้า แต่เขาก็อยากทดลองเพราะอาจมีตลาดใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

ต่อยอดความสุข

เกตุมีรายได้จากการขายกาแฟดิบประมาณ 70,000 บาท โดยมีต้นทุนค่าปุ๋ยค่าแรงงานประมาณ 20,000 บาท เกตุพอใจกับรายได้ที่เกิดขึ้น เพราะได้ทำงานอยู่ที่บ้าน ได้อยู่ดูแลแม่ตามที่ตั้งใจไว้ นอกจากนี้ ไร่กาแฟของเขายังทำให้มีรายได้อีกช่องทางหนึ่ง นั่นก็คือ รายได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามากางเต็นท์นอนในไร่กาแฟที่เขาจัดสรรพื้นที่เอาไว้

“ผมพอใจกับรายได้นี้ เพราะไม่ต้องไปรับจ้างที่อื่น อยู่บ้านเราเย็นดี นี่ถ้าไม่ติดโควิด จะต้องยุ่งกับเรื่องการจัดตารางของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาเที่ยวมากกว่านี้”
เกตุบอก

ปัจจุบันเกตุได้ลงมือเพาะต้นกล้ากาแฟเอง เขาเล่าว่า แต่ก่อนโครงการปลูกป่า จะให้ต้นกล้าพันธุ์กาแฟ แต่เมื่อโครงการฯ หมดไปก็หากกล้าพันธุ์ไม่ได้ ด้วยประสบการณ์ที่เห็นงานในแปลงเพาะกล้ามาก่อน เขาก็สังเกตเห็นว่าไม่ได้ยาก จึงทดลองการเพาะกล้ากาแฟด้วยตัวเอง ก็สามารถทำได้

“การเพาะกล้า ขอให้มีความกล้าที่จะลอง และมีน้ำที่เพียงพอ ก็ไม่ยาก ซึ่งแต่เดิม ผมเพียงแค่ต้องการเพาะต้นกล้าไว้ซ่อมในแปลงของตนเองเท่านั้น แต่เพาะไปเพาะมามันเหลือ ก็เลยแบ่งขายให้คนอื่นในหมู่บ้านและคนในพื้นที่ใกล้เคียงที่เพาะเองไม่เป็นหรือลำบากในการไปหาซื้อในที่ไกล ๆ”

“ครั้งแรก ผมแบ่ง ๆ ขายไป ได้เงินมาแค่ 6,000 บาท เพราะขายถูกกว่าท้องตลาดมาก ผมเคยเห็นที่เขียงราย เขาถอนมาแต่ต้น ขายต้นละ 15 บาท ของผมขายทั้งถุง ราคาแค่ 7 บาท ถูกมาก ผมเคยคิดจะขยับราคาขายไปถุง 10 บาทเหมือนกันนะ แต่ก็ทำไม่ลง สงสารคนอื่น ๆ ขาย 7 บาทนี่แหละ ให้พอหลุดค่าจ้างคนที่มาช่วยรดน้ำ คนมาช่วยเอาดินใส่ถุง และเหลือกำไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็พอ”

“ถึงจะมีกำไรน้อย แต่ก็ดีกว่า อยู่เปล่า ๆ นะ ถือว่าเป็นอาชีพเสริม ยิ่งไง ๆ ไร่กาแฟทุกแปลงก็ต้องมีการปลูกซ่อมแซมอยู่ทุกปี ได้น้อย ๆ แต่ได้นาน ๆ ผมว่าดีกว่าเอากำไรทีเดียว ที่สำคัญ เราขายต้นกล้าถูก ๆ แบบนี้ ชาวบ้านก็จะหันมาปลูกกาแฟเพิ่มมากขึ้น คนแถวนี้ไม่ค่อยกล้าที่จะลองอะไรใหม่ๆ ต้องให้คนอื่นนำร่องก่อน พอได้รายได้ดี เขาก็จะทำตาม แต่ถ้าต้นกล้าราคาไม่สูงนัก บางทีผมว่า ก็อาจทำให้เขากล้าลงมากขึ้นก็ได้” เกตุบอกถึงความตั้งใจ

ความสำเร็จอยู่ไม่ไกล เมื่อความรู้คู่ความขยัน

จากชีวิตที่เคยอยู่ว่างๆ เป็นส่วนใหญ่ มาวันนี้เกตุแทบไม่มีโอกาสได้ว่าง เพราะมีสิ่งที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้น

“ทุกวันนี้ ความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเรื่อย ไม่เคยจะลดลงเลย อยากจะขี้เกียจก็ทำไม่ได้แล้ว แต่ผมก็ไม่เคยเบื่อนะ ยังรักที่จะเรียนรู้และทำตรงนี้ไปเรื่อย เพราะยัง ใ้ ่ ก็ได้ทำงานอยู่ในหมู่บ้าน อยู่ใกล้แม่ ผมชอบอยู่กับอากาศบ้านเรา”

อีกไม่กี่ปีข้างหน้าเกตุมั่นใจว่ารายได้ของเขาจะได้มากขึ้นแน่นอน เขาภูมิใจที่ได้เลือกความมั่นคงให้กับชีวิตด้วยอาชีพที่ได้ทำในบ้านเกิดของตนเอง

“ความสำเร็จของผม ยังไม่มี เพราะยังมีอะไรที่ต้องเรียนรู้ปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ ผมจะไม่หยุดอยู่แค่นี้แน่นอน คนเราถ้ามีความรู้ แต่ไม่ขยัน ก็ไปต่อไม่ได้ และถ้าขยันอย่างเดียว โดยไม่มีความรู้ก็ไป不得ยาก” เกตุทิ้งท้าย

นายจิรายุทธ บัวเหล็ก (เกตุ)

อายุ 31 ปี บ้านเปี้ยวซ้อ หมู่ที่ 4 ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

ศรีดำ อุ่นกิ้น

ปลูกแบบผสมผสานคือทางรอด

เริ่มต้นกับพ่อ

ศรีคำ อาศัยอยู่ในบ้านที่มีสมาชิก 7 คน ตัวเธอเองเป็นเกษตรกรรุ่นที่สอง นับตั้งแต่พ่อของเธอเข้าร่วมงานกับโครงการปิดทองหลังพระฯ ในการปลูกพืชผัก ผสมผสานและขุดนาขั้นบันได ปัจจุบันครอบครัวของเธอ ประกอบอาชีพทำไร่ ปลูกข้าว ทำไร่ชาอู่หลง และปลูกกาแฟ

ตอนแรก ๆ ศรีคำยังไม่ได้เข้ามาช่วยงานของพ่อมากนัก เพราะยังเรียนหนังสือ เมื่อเรียนจบมัธยม ยังต้องออกจากบ้านไปทำงานกับพี่ชายอยู่ 1 ปี ศรีคำค่อย ๆ เริ่มเข้ามาช่วยงานของพ่อหลังจากกลับมาจากทำงานกับพี่ชาย เพราะเมื่อกลับมาอยู่บ้าน เธอมีโอกาสดำรงงานกับสำนักงานเกษตรที่สูงบ้านสะจุก-สะแกียง อยู่ 5 ปี และใช้ช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ในหัวเวลายานั้น ช่วยพ่อทำสวนทำไร่ รวมถึงเก็บผลผลิตกาแฟ

ศรีคำบอกว่าอาชีพการเกษตรต้องทำหลาย ๆ อย่าง “ปลูกพืชอย่างใด อย่างหนึ่ง ไม่ได้ เพราะเสี่ยง” หากมีใครถามว่าการทำเกษตรหลัก ๆ ของเธอคืออะไร เธอบอกว่าตอบไม่ได้ เพราะในสวนในไร่มีการปลูกพืชหลายชนิด แต่ละชนิดก็ให้ผลตอบแทนแก่เธอและครอบครัวเหมือน ๆ กัน

“ก่อนที่จะมาปลูกกาแฟ เราเคยปลูกลิ้นจี่ แต่พ่อไม่ได้ผลก็เริ่มนำต้นกาแฟ มาปลูกตามร่องระหว่างต้น จากนั้นก็เริ่มตัดฟันต้นลิ้นจี่ทิ้งเรื่อย ๆ จนกลายเป็นพื้นที่ปลูกกาแฟและหม่อน”

นอกจากปลูกกาแฟและหม่อนแล้ว ศรีคำและพ่อของเธอยังช่วยกันทำนาปลูกข้าว นาของเธอเป็นพื้นที่ทดลองปลูกพันธุ์ข้าว ซึ่งต้องดูแลตามขั้นตอนตามหลักวิชาการที่กำหนด แต่โชคร้ายที่แม้จะดูแลเอาใจใส่ขนาดไหน แต่ปรากฏว่าแปลงทดลองของเธอไม่ได้ผล ดีที่ว่า ตอนนั้นทางสำนักเกษตรที่สูงฯ ได้ชดเชยข้าวให้ครอบครัว และเธอกับพ่อมีโอกาสได้เรียนรู้หลักวิชาการทำเกษตร ในหลาย ๆ เรื่อง ทั้งการดูแล ใส่ปุ๋ย การกำจัดวัชพืช เป็นต้น

“ตอนนั้นถ้าเราทำแต่ข้าวอย่างเดียว ป่านนี้ครอบครัวก็คงแย่ แต่เราทำกาแฟกับหม่อนด้วย พลาดทางโน้น แต่ทางนี้ก็ยังพอไปได้” ศรีคำกล่าว

เนื้อห่อนของนาดำ

ศรีคำบอกว่า นับตั้งแต่จำความได้พ่อของเธอก็ปลูกข้าวพร้อม ๆ กับพืชอย่างอื่นมาโดยตลอด อย่างที่ดินแปลงหนึ่งพื้นที่จำนวน 6 ไร่ พ่อของเธอแบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 2 ไร่ ที่เหลืออีก 4 ไร่ ปลูกกาแฟและหม่อน

“พื้นที่ปลูกข้าวได้น้อย เพราะมันเป็นพื้นที่สูง ในแต่ละปี ข้าวไร่ก็ให้ผลผลิตเพียง 5 กระสอบเท่านั้น” ศรีคำเล่า

แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการ ฯ ในปี 2553 พ่อของเธอเริ่มขุดปรับพื้นที่ทำไร่ข้าว ให้เป็นการปลูกข้าวแบบนาดำตามความรู้ที่ได้จากโครงการ ฯ โดยเลือกข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่เรียกว่า “ข้าวแดง” เป็นสายพันธุ์ในการปลูก นับแต่นั้น นาข้าวก็ให้ได้ผลผลิตถึง 15 กระสอบ

ต่อมาครอบครัวของศรีคำตัดสินใจขายชุดปรับพื้นที่ทำนาไปอีกแปลงหนึ่ง จำนวน 2 ไร่ ซึ่งก็ให้ผลผลิตที่ได้อย่างเห็นได้ชัด เธอบอกว่า ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะนอกจากพ่อของเธอจะเอาใจใส่เป็นอย่างดีแล้ว พ่อยังชอบทดลองเทคนิคใหม่ ๆ ในการปลูกข้าว ไม่ว่าจะเป็นการทดลองทำปุ๋ยทั้งปุ๋ยหมักชีวภาพและสารชีวภัณฑ์

การที่สามารถทำปุ๋ยได้ด้วยตัวเองศรีคำบอกว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการลดต้นทุนในการปลูกพืชทุก ๆ ชนิด ทั้งคุณภาพของปุ๋ยก็ไม่ได้แตกต่างจากปุ๋ยที่ซื้อตามร้านค้า *“อย่างปุ๋ยที่ได้จากการหมักฟางข้าวกับขี้หมู รดน้ำที่ผสมผง พด. 1 ก็สามารถนำไปใส่ต้นกาแฟทำให้ต้นและใบเขียวงามมาก”* เธอกล่าว

ครอบครัวของศรีคำ ได้รับการสนับสนุนระบบน้ำเข้านาที่ต่อมาจากห้วยตอย ซึ่งอยู่เหนือพื้นที่นาขึ้นไป เดิมทีพ่อของเธอใช้ไม้ไผ่ในการต่อน้ำมาในแปลง แต่ต่อมาโครงการ ฯ ให้การสนับสนุน ท่อ PVC จนทำให้น้ำสามารถกระจายเต็มพื้นที่ขึ้น *“การปลูกข้าวนี้ ถ้าน้ำดี ข้าวก็จะดี”* ศรีคำย้ำ

ช่วยกันทำ ช่วยกันคิด

นอกจากเธอกับพ่อแล้ว ศรีคำบอกว่าคนอื่น ๆ ในครอบครัวของเธอก็ล้วนแต่ช่วยกันเป็นแรงงาน หรือไม่ก็สนับสนุนด้านใดด้านหนึ่งต่อการทำงานของครอบครัวกันถ้วนหน้า อย่างสามีของเธอที่ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่อาสาพัฒนาพื้นที่ (อสพ.) ของโครงการปิดทองหลังพระฯ ก็คอยนำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากพื้นที่ที่ลงทำงานมาบอกมาสอน หรือไม่ก็ลงมือด้วยตัวเอง

“ครอบครัวของเรา มีอะไรก็ช่วยกันหมด ทุกคนต่างมีหน้าที่ อย่างพ่อกนอกจากจะเป็นตัวหลักในเรื่องต่าง ๆ แล้ว เวลามีการศึกษาดูงานอะไรกับโครงการ ฯ พ่อก็จะรับหน้าที่นี้ เพราะพ่อชอบศึกษาเรียนรู้และนำความรู้กลับมาปรับใช้ทันที ส่วนหน้าที่หลักของแม่กับเราก็คือถอนหญ้า ทำหลุม หยอดเมล็ด เกี่ยวและตีข้าว หรืออย่างสามีของเรา มีความรู้อะไรก็จะเอามาบอกมาทดลองทำกันที่บ้าน การเป็น อสพ.ของเขาทำให้เราเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ นั้นทำได้ง่ายขึ้น” ศรีคำกล่าว

ทุกวันนี้แปลงพื้นที่เกษตรของครอบครัวศรีคำเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานของคนอื่น ๆ ต่างพื้นที่ แต่สิ่งที่ศรีคำภูมิใจไปมากกว่านั้น คือการที่ครอบครัวของเธอมีความเป็นอยู่ที่ดี มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ไม่เป็นหนี้ใคร

ศรีคำบอกว่าชาวบ้านมาเรียนรู้ในแปลงของครอบครัวเธอ ส่วนใหญ่มักนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ มีอยู่บ้างที่ไม่สามารถกลับไปปฏิบัติได้ เพราะสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย มีน้อยมากๆ ที่แม้พื้นที่จะเอื้ออำนวยแต่ก็ไม่ลงมือปฏิบัติ “พวกนี้ขี้เกียจคิดแต่จะจำง พวกจะจำง ร่ายจ่ายก็เพิ่มขึ้น” เธอบอก

แต่อย่างไรก็ตาม ศรีคำยืนยันว่า ถึงจะมีบางคนมาศึกษาเรียนรู้แล้วไม่ปฏิบัติตาม แต่ครอบครัวของเธอยังคงต้องทำเช่นนี้ต่อไป เพื่อให้เป็นแบบอย่างให้คนที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงตนเองได้ศึกษาเรียนรู้

ชีวิตที่ดีกว่าเดิม

เมื่อถามถึงอนาคต ศรีคำคิดว่าอนาคตก็คือสิ่งที่เธอทำอยู่ทุกวัน เธอไม่มองอนาคตที่ยาวไกลไปกว่าการทำทุกวันนี้ให้ดีที่สุด

“เราอยากปรับพื้นที่นาดำให้ดีกว่าเดิม ไม่ขยายแล้วเพราะกำลังเราไม่พอ”
ศรีคำยืนยัน

เธอบอกว่า สมัยนี้ต้องลงทุนให้น้อยและคิดหาทางที่จะทำอย่างไรให้ได้ผลผลิตมากที่สุด ที่สำคัญต้องรู้จักประหยัดค่าใช้จ่าย หาทางลดต้นทุนต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ โดยที่ผลผลิตต้องไม่ลดคุณภาพไปด้วย

พ่อเป็นแบบอย่างให้ศรีคำในเรื่องขยันและการฝึกฝนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตัวเองในด้านต่าง ๆ แม้ทุกวันนี้เธอจะคิดว่าสิ่งที่เธอเป็นอยู่ ยังไม่ได้แม้เพียงครึ่งของพ่อ แต่เธอมั่นใจว่ามรดกทางปัญญาในด้านการเกษตรที่ได้รับมาจากพ่อ เธอจะมุ่งมั่นสานต่อให้ดีที่สุด

นางศรีคำ อุ่นถิ่น อายุ 34

หมู่ที่ บ้านสะแกแยง ต. ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ. น่าน

พัฒน์พงษ์ ทักษ์ทวีศรี
กาแฟอินทรีย์ล้านแห่งหมู่บ้านสะเทียะ

ก่อนมาปลูกกาแฟ

พ่อพัฒนพงษ์เป็นคนบ้านสะแกงมาแต่กำเนิด ต้นตระกูลเป็นคนเก่าแก่ของหมู่บ้าน พ่อพัฒนพงษ์จึงได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนทุกช่วง พ่อเล่าว่า เดิมทีตัวเองมีวิธีการทำมาหากินเหมือนกับคนอื่น ๆ ที่ทำอยู่อาชีพเดียว คือการทำข้าวไร่ โดยปลูกข้าวหลายพันธุ์สลับกันไปในพื้นที่กว่า 10 ไร่ ซึ่งหลายปีก็ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง ปีไหนไม่พอกินก็ต้องซื้อข้าวกิน

การประกอบอาชีพของพ่อพัฒนพงษ์ตกอยู่ในสภาพดังกล่าวร่วม 20 ปี จนกระทั่งมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ และมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ เข้ามาชักชวนชาวบ้านทำการเกษตรในแนวทางใหม่ในปี 2553 วิถีชีวิตและอาชีพของพ่อก็เปลี่ยนไป เพราะพ่อเริ่มเปลี่ยนพื้นที่ไร่เป็นนาขั้นบันได และบริหารจัดการพื้นที่ส่วนอื่น ๆ เพื่อปลูกกล้วย และปลูกกาแฟ

การเริ่มต้น กำลังใจ และชีวิตใหม่ของพ่อพัฒนพงษ์

พ่อพัฒนพงษ์เริ่มปลูกกาแฟในปี 2554 โดยเล่าว่า กาแฟเป็นพืชที่อยู่ในความสนใจเดิมของตนอยู่แล้ว เนื่องจากเคยไปเห็นการปลูกกาแฟที่อำเภอท่าวังผาแล้วรู้สึกชอบ แต่ก็ไม่ได้เริ่มปลูกเองเสียที กระทั่งโครงการปลูกป่าฯ ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เข้ามาให้ความรู้และส่งเสริมให้ปลูกกาแฟ ความฝันและความตั้งใจจึงเริ่มต้นขึ้น โดยเริ่มปลูกกาแฟในพื้นที่นา 13 ไร่ ทั้งข้าว กล้วย และกาแฟผสมผสานกัน

ปีแรกที่กาแฟเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ พ่อพัฒพงษ์ได้เงินเกือบ 70,000 บาท ในปีเดียวกัน ลูกสาวเรียนจบจากลำปางและอยากกลับมาอยู่บ้าน พ่อพัฒพงษ์ จึงใช้เงินที่ได้จากการขายกาแฟเปิดร้านขายของชำให้ลูก เพื่อให้มีงานทำที่บ้าน

ในปีที่สอง กาแฟทำรายได้ให้พ่อพัฒพงษ์เพิ่มขึ้นกว่าสองเท่า ได้เงินกว่า 150,000 บาท พ่อพัฒพงษ์เลยตัดสินใจเปลี่ยนพื้นที่นาทั้งหมดเป็นสวนกาแฟ

“ผมหยุดทำข้าวเลย เพราะที่ผ่านมาทุก ๆ ปี ข้าวที่ปลูกก็ไม่เคยพอกิน ต้องซื้อตลอด ถ้าจะซื้อกินทั้งหมด ผมก็ไม่ห่วง เพราะคำนวณแล้ว รายได้จากกาแฟสามารถเอาไปเฉลี่ยกันได้”

พ่อพัฒพงษ์เล่าว่า หัวใจสำคัญของการปลูกกาแฟคือ วิธีการใส่ปุ๋ย ทุกวันนี้พ่อพัฒพงษ์ใช้วิธีผสมปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมีเข้าด้วยกัน โดยใช้ปุ๋ยคอก 1 กระสอบ คลุกเคล้ากับปุ๋ยยูเรีย สูตร 46-0-0 จำนวน 1 กิโลกรัม ส่วนอีกสูตรหนึ่งคือใช้ปุ๋ยคอก นำมาหมักด้วยน้ำผสมผง พด. 1

“ทดลองก่อนไม่กี่ต้น ผ่านไปเดือนหนึ่งใบกาแฟเขียวและหนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด หลังจากนั้น พ่อก็ใส่ทั้งสวนเลย”

“ปลูกกาแฟให้ได้ผล ไม่มีขั้นตอนไหนไม่สำคัญ ตั้งแต่เลือกพื้นที่ การขุดหลุม และการดูแลเอาใจใส่ทุก ๆ อย่าง อย่างพื้นที่ปลูกระดับความสูงถ้าจะให้ดี ต้องไม่ต่ำกว่า 800 เมตร บ้านสะแกสูงประมาณ 1,200 เมตร ซึ่งเหมาะมาก”
พ่อพัฒพงษ์อธิบาย

นอกจากนี้มีการฉีดพ่นยาเพื่อไม่ให้
เกิดโรคในช่วง 2-3 เดือนก่อนเก็บผลผลิต
ก็ต้องทำให้ทั่วถึง พ่อพัฒพงษ์บอกว่า

ช่วงหน้าฝนเป็นช่วงที่แมลงมักระบาด จึงต้องดูแลต้นกาแฟเป็นพิเศษ ที่ผ่านม
พ่อพัฒพงษ์ใช้สารชีวภัณฑ์ชีวเวอร์เรียที่ได้ความรู้จากโครงการปิดทองหลังพระฯ
มาใช้ แต่หากใช้ชีวเวอร์เรียแล้วแมลงยังไม่ตายหรือหายไป พ่อก็จะใช้ยาฆ่าแมลง
ในการกำจัด แต่ต้องใช้เฉพาะในช่วงที่กาแฟยังไม่สุกเท่านั้น หากกาแฟสุกแล้ว
ห้ามใช้เพราะสารเคมีจะตกค้างในเมล็ดกาแฟได้

ช่วง 2 ปีแรกของการเริ่มปลูกกาแฟ พ่อพัฒพงษ์ต้องลงมือทำทุก ๆ อย่าง
ด้วยตัวเองในส่วน ส่วนภรรยาจะช่วยบ้าง แต่แรงงานหลักก็ยังเป็นตัวของพ่อ
พัฒพงษ์อยู่ดี กระทั่งในปีต่อ ๆ มาจึงมีการจ้างแรงงานบ้างประมาณ 10 คนทำงาน
คราวละประมาณ 3 - 4 วัน เพื่อถางหญ้า ใส่ปุ๋ย และเก็บเมล็ดกาแฟ

สู่ผู้นำเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

พ่อพัฒพงษ์บอกว่า ตนเองมั่นใจในเส้นทางที่เลือกเป็นอย่างยิ่ง ว่าจะทำ
ชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มั่นคงได้ ตอนนี้อยู่บ้านส่วนใหญ่ก็เริ่มหันมาซื้อ
อาชีพปลูกกาแฟ เพราะหากเทียบกับรายได้จากการปลูกข้าวโพด รายได้จะแตกต่างกันมาก

*“ข้าวโพดขายได้กิโลละสองบาท สามบาท แต่กาแฟกิโลหนึ่งขายได้เป็น
ร้อย เมื่อก่อนในหมู่บ้านก็มีแต่พ่อกับพี่เขยที่ปลูก แต่ตอนนี้ชาวบ้านหันมาปลูกกัน
กว่าร้อยคนแล้ว มีรายได้ก็เข้ามาในหมู่บ้านเป็นล้าน”* พ่อพัฒพงษ์กล่าว

พ่อพัฒน์พงษ์ยังบอกอีกว่าการที่ชาวบ้านคนอื่นๆ จะหันมาเชื่อและปลูกกาแฟตามตนนั้น ไม่ได้เกิดจากผลผลิตที่ได้จากกาแฟเท่านั้น แต่การที่ตนมาจากครอบครัวดั้งเดิมของหมู่บ้าน มีผู้คนเคารพนับถือมีมาแต่รุ่นพ่อแม่ของตัวเอง ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ใคร ๆ ต่างก็เชื่อถือ

ปัจจุบันพ่อพัฒน์พงษ์เป็นประธานกลุ่มกาแฟบ้านสะแกึงมีหน้าที่ประสานงานทุกเรื่องที่มีคนเข้ามาติดต่อเกี่ยวกับการปลูกกาแฟของสมาชิก “พ่อได้รับเลือกเพราะเขาเห็นว่าพ่อมีความเป็นผู้นำ ประสานงานได้ เป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นได้”

“ทุกวันนี้ก็คอยประสานงานเรื่องต่าง ๆ ให้เพื่อนสมาชิก การทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก ทำให้เราได้รับความรู้ใหม่ ๆ มีวิธีการปลูก การดูแลกาแฟที่ไม่เคยรู้มาก่อน แต่มันจะสำเร็จหรือไม่ อยู่ที่ว่าเกษตรกรให้ความร่วมมือ เปิดรับที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หรือยอมพัฒนาตัวเองให้เกิดความเชี่ยวชาญมากขึ้นแค่ไหน” พ่อพัฒน์พงษ์กล่าว

หมู่บ้านกลับมาเป็นรากฐานของชีวิตผู้คน

เมื่อย้อนดูเส้นทางการปลูกกาแฟ ตลอด 10 ปี ของตนเองและเพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน พ่อพัฒน์พงษ์รู้สึกภูมิใจที่มีส่วนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น พ่อพัฒน์พงษ์เล่าว่า บางคนที่ไม่ได้ปลูกกาแฟเป็นจริงเป็นจัง ก็จะมีหม่อนเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ซึ่งรายได้จากกาแฟและหม่อนของบ้านสะแกึงในปีที่ผ่านมาเกือบ

สามล้านบาท มายกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนสะเกี้ยง ตอนนี้อยู่ไม่มีใครไปทำงานต่างหมู่บ้าน มีแต่คนอยากจะทำบ้าน

นอกจากนี้ พ่อพัฒพงษ์ยังเล่าว่า ความคิดของคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบันเปลี่ยนไปจากแต่ก่อนเยอะ เมื่อก่อนคนจะเข้าไปอยู่ในเมืองเพื่อหางานทำและเปิดโลกกว้าง แต่คนรุ่นใหม่ทุกวันนี้กลับอยากกลับมาอยู่บ้าน เพราะเขาเห็นว่าในหมู่บ้านสามารถทำอะไรต่าง ๆ ที่สร้างรายได้เลี้ยงดูอนาคตของเขาได้อย่างเพียงพอ

“เดี๋ยวนี้ลูกหลานของหมู่บ้านต่างก็อยากกลับมาทำมาหากินที่บ้าน เพราะเขาเห็นว่ากาแฟมันไปได้ และยังมียุคที่สามารถพัฒนาได้ไปอีกไกล”

ควมมีวันนั้น...สักวัน

ในอนาคต พ่อพัฒพงษ์อยากให้ในหมู่บ้านสะเกี้ยงมีการรวมตัวกันขายกาแฟ เพราะจะมีอำนาจในการต่อรองราคาได้

“คงอีกไม่นานหรอก ภายใน 3 - 5 ปีข้างหน้า ต้องสามารถรวมกลุ่มกันได้แน่ ๆ” พ่อพัฒพงษ์มั่นใจ

และยังฝันอีกว่า ในอนาคตหากได้รับการสนับสนุนโรงสีขนาดใหญ่มาจากหน่วยงานไหนก็ได้มาใช้งาน การผลิตกาแฟของหมู่บ้านสะเกี้ยงก็อาจยกระดับได้เหมือนกาแฟดอยตุงก็ได้

“ถึงตอนนั้นเราอาจมีแบรนด์กาแฟดังระดับโลก กาแฟของสะเกี้ยงจะไม่ใช้แค่บรรทุกขึ้นรถแล้ว แต่จะขึ้นเครื่องไปไกลถึงต่างประเทศ” พ่อกล่าว

นายพัฒพงษ์ ทรัพย์วิศิริ อายุ 53 ปี

หมู่ 8 บ้านสะเกี้ยง ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

เกรียง บัวเหล็ก
โฮมสเตย์แห่งบ้านสะจุก

โตมากับอาชีพเกษตร

เจริญ เกิดและเติบโตที่บ้านสะจุก เรียนรู้วิถีการทำการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่ มาแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ เมื่อโตขึ้น แต่งงานมีครอบครัวก็รับมรดกที่ดินจากพ่อแม่เพื่อใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ผืนหนึ่ง ในที่ดินผืนดังกล่าว เจริญทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกพืชผสมผสาน มีหม่อน ข้าว มะม่วงหิมพานต์ สตอเบอร์รี่ องุ่น ปลูกผัก รวมถึงทำโฮมสเตย์ เปิดบริการที่พักให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ เขายังเป็นลูกจ้างรายวันของสถานีเกษตรที่สูงสะจุก-สะแก้ง อีกด้วย อะไรที่ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียน แม้จะต้องทำหลาย ๆ อย่าง เจริญก็ไม่เคยเกียจ

“ในบรรดาพืชผสมผสานที่ปลูกเอาไว้ หม่อนถือว่าทำรายได้ดีที่สุด แม้ไม่ได้ตลอดทั้งปี แต่เมื่อเฉลี่ยแล้วก็ตกเดือนละประมาณ 1,200 บาท แต่จะรอรายได้จากหม่อนเพียงอย่างเดียวก็คงไม่รอด ก็เลยต้องทำโน่นทำนี่ ทำทุกอย่างที่จะมีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน” เจริญบอก

ชีวิตเริ่มต้นหลังการศึกษาดูงาน

ช่วงปี 2550 เจริญพร้อมกับตัวแทนหลายหมู่บ้านมีโอกาสดำเนินการร่วมการศึกษาดูงานที่โครงการพระราชดำริแห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก การดูงานในครั้งนั้น เจริญได้เรียนรู้เรื่องการปลูกพืชผลไม้เมืองหนาวหลายชนิด โดยเฉพาะองุ่นและสตอเบอร์รี่ หลังกลับจากการดูงาน ด้วยความรื้อนวิชาเจริญลงมือปลูกองุ่นและสตอเบอร์รี่ทันที ไม่นานเร็วแรงและต้นทุนที่ลงไปก็เริ่มเห็นผล เกิดรายได้เป็นกอบเป็นกำอย่างเห็นได้ชัด

“ไปเห็นของเค้าแล้วมันสวย และเห็นว่าที่ของเรากับของเค้าก็คล้าย ๆ กัน ผมก็เลยอยากทำ อยากลองดูครับ พอมันได้ผลก็เลยทำต่อมาเรื่อยๆ” เจริญเล่า

“การปลูกองุ่น สำคัญเลยต้องขุดหลุมให้กว้างอย่างน้อย 1x 1 เมตร เสริมแล้วใส่ขี้วัว การขุดหลุมให้กว้างก็เพื่อใส่ปุ๋ยให้ได้เยอะ พืชจะกินได้นาน” พี่เจริญบอก

นอกจากนั้นเขายังดูแลขั้นตอนต่าง ๆ ในการปลูกองุ่นอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการตัดแต่งกิ่ง

“ที่ไปดูงานมา เขาบอกว่าการตัดแต่งกิ่งสำคัญมาก พอกลับมาทำเอง ผมปรับนิดหน่อย คือแทนที่จะตัดกิ่งให้ยาวประมาณ 2 เมตร ผมตัดเหลือแค่ เมตรกว่าๆ เพราะเวลามันแตกแยกกิ่งแล้ว จะทำให้ผลมันใหญ่กว่า” พี่เจริญบอกเทคนิคของตัวเอง

เจริญเน้นว่าการปลูกพืชผลไม้แบบนี้ ต้องมีความรู้จริงๆ แค่คิดว่ารู้เพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องลงมือศึกษาด้วยตนเองให้ถ่องแท้ เขาโชคดี ที่ได้ทำงานในสำนักงานเกษตรที่สูง จึงทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้การปลูกพืชที่หลากหลาย แม้แต่การเจอผู้คนที่มาเยี่ยมโครงการก็ทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ อย่างการใช้ปุ๋ยหมักในการบำรุงดูแลพืชผักในสวนก็เป็นความรู้ที่ได้จากสำนักงานเกษตรที่สูงโดยปุ๋ยหมักดังกล่าว เจริญใช้มูลไก่หมักกับผง พด. 7 หรือ พด. 2 นานนับปี จึงจะสามารถนำไปใช้ได้ “ได้ผลดีมาก ที่สำคัญไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมีราคาแพง ๆ มาใช้” เจริญกล่าว

ถอดผลของการเรียนรู้และลงมือทำ

การปลูกองุ่นจะเหนื่อยแค่ครั้งแรก กว่าจะได้เก็บผลผลิตใช้ระยะเวลา 2 ปี ก่อนให้ผลผลิต ก็ต้องคอยตัดแต่งกิ่ง ใส่ปุ๋ย ให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ

“ผมปลูกครั้งแรก ครั้งเดียว ตอนนี้ผมก็ยังได้ผลผลิตอยู่”

ทุกวันนี้ของเงินของเจริญออกผลให้เก็บ
ราว ๆ 40-50 กิโลกรัม สร้างรายได้ประมาณ
30,000 บาทต่อปี “ตอนนี้ผมมีเพียง 11 ต้น
ต้นทุนแต่ละปีประมาณ 3,000 บาท น้ำเรา
ไม่ได้ซื้อค่าแรงไม่ได้จ้าง มีแต่ค่าปุ๋ยและ
อื่นๆ อีกนิดหน่อยปีหนึ่งได้สามหมื่นก็ถือว่าคุ้ม”

สำหรับการปลูกสตอเบอรี่นั้น เจริญได้
ไปศึกษาดูงานเป็นการปลูกแบบใช้ปุ๋ยเคมี แต่ปุ๋ยเคมีมีราคาแพง ไม่มีกำลังซื้อ ก็
เลยมุ่งมันที่จะบำรุงด้วยปุ๋ยคอก “ผมว่าปลูกสตอเบอรี่แบบใช้ปุ๋ยคอกให้รสชาติที่
หวานกว่า แม้ลูกจะไม่ใหญ่เท่า แต่ผมก็พอใจ เมื่อก่อนปลูกเยอะ แต่ตอนนี้ปรับ
มาปลูกน้อยลง ปลูกแค่จำหน่ายให้นักท่องเที่ยว หรือปลูกให้นักท่องเที่ยวได้ดูได้เห็น
ต้นสตอเบอรี่ก็พอแล้ว” เจริญบอก

ส่วนการทำโฮมสเตย์บ้านพักให้นักท่องเที่ยวในพื้นที่
ไร่ของตนเอง เป็นที่มาของรายได้อีกแหล่งหนึ่งของ
ครอบครัว ทั้งยังเป็นช่องทางในการขายผลผลิต
ทางการเกษตรของตัวเองอีกช่องทางหนึ่งได้เป็น
อย่างดี เจริญบอกว่า ผลผลิตที่ได้จากสวนไม่ต้อง
ไปขายที่ไหน แค่มิคนมาเที่ยว ทั้งงุ่น สตอเบอรี่
พืชผัก รวมถึงกิ่งงุ่นตอน ก็ไม่พอขาย

“ผมตอนกิ่งอยู่คนเดียวด้วย นักท่องเที่ยวมาเห็น เขาก็ซื้อกลับไปทดลองปลูกที่บ้านอยู่เป็นพืชที่ไม่ได้มีกันทั่วไป เขาเห็นของเราก็อยากทดลองปลูกบ้าง”
เจริญกล่าว

ความพอใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ และการรับมือปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

ทุกวันนี้ สิ่งที่เจริญพอใจที่สุดคือการไม่ต้องไปทำงานที่อื่น สิ่งที่เขาพอใจต่อมาคือมีชาวบ้านหลายคนมาดูและเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองทำ แล้วนำกลับไปทำในพื้นที่ของเขาเอง

“บางทีเด็กอายุแค่ยี่สิบต้น ๆ มาดูโฮมสเตย์ในไร่ผสมผสานของผม แล้วกลับไปริเริ่มทำในที่ของตัวเอง ก็สามารถไปได้ มีนักท่องเที่ยว มีพืชผักผลไม้ไว้บริการนักท่องเที่ยวก็ชอบ แต่ในอนาคตอาจต้องปรับกันอีกรอบ ตอนนี้ดีที่กระแสท่องเที่ยวมันบูม นักท่องเที่ยวก็ยังเยอะ ก็เลยยังไม่มีปัญหา”

ปัจจุบันนี้คนในหมู่บ้านหันมาทำโฮมสเตย์กันมากกว่าสิบรายแล้ว เขาเห็นว่าต่อไปอาจต้องมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อหามาตรฐานการทำโฮมสเตย์ร่วมกัน และสร้างจุดเด่นให้ไม่ซ้ำกัน เช่น มีการปลูกพืชผัก ผลไม้กันคนละแบบ หาจุดเด่นของตัวเองให้ได้ นักท่องเที่ยวจะได้มีทางเลือก คนทำโฮมสเตย์ก็就不用เกิดปัญหาการแย่งชิงลูกค้า

“จริง ๆ แล้วเมื่อได้ความรู้ไป ก็ควรนำกลับไปปรับใช้และกล้าทำสิ่งใหม่ ๆ บ้าง อย่างผมที่เดินมาถึงทุกวันนี้ได้ก็เพราะใช้ความรู้แล้วนำมาทดลองปรับใช้ ไม่ได้ทำอย่างที่เคยไปดูงานเสียทั้งหมด เราต้องเรียนรู้ให้สอดคล้องกับต้นทุนที่เรา มีพยายามสร้างจุดแข็งของตัวเองให้แตกต่างจากคนอื่น ๆ มันจึงจะมีรายได้ไว้เลี้ยงครอบครัวแบบยาว ๆ สามารถส่งลูกเรียนได้จนจบได้ ไม่ใช่บูมแค่ปีสองปีก็จบ” เจริญกล่าว

สักวัน...ภูหัวโล้นแห่งบ้านสะรุจะเขียวด้วยพืชพันธุ์

เป้าหมายที่วางไว้ในอนาคต เจริญยังยืนยันที่จะดำเนินในวิถีการประกอบอาชีพแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ที่ผ่านมาเขาให้คะแนนตัวเอง 80% ที่สามารถเรียนรู้และทำในสิ่งที่ไม่เคยทำให้เกิดดอกออกผลขึ้นได้ ที่เหลืออีก 20 % คือเรื่องการตลาดที่ยังต้องพัฒนาให้เติบโตและหลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ “ผมอยากจะพัฒนาด้านการตลาดให้ขยายกว่าที่เป็นอยู่ แม้ทุกวันนี้ผลผลิตจะสามารถขายได้ แต่ถ้าสามารถนำผลผลิตมาแปรรูป เช่น ทำน้ำหม่อน ทำแยม ทำไวน์องุ่น ก็น่าจะทำให้เราโตขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องหาความรู้และต้นทุนก่อน”

“ทุกอย่างเราต้องขยัน รู้ผิดที่ที่ไม่เคยเจออุปสรรคใหญ่ ๆ ทั้งนี้ก็อาจจะเพราะผมทำอะไรไม่ได้เยอะ จนเกินกำลัง ทำแบบสอดคล้องกับพื้นฐานและต้นทุนที่เรา มี”

ในอนาคตเจริญอยากให้ภาพภูเขาหัวโล้นของบ้านสะรุจะต้องหมดไป ชาวบ้านหันมาทำเกษตรผสมผสานกันทั่วหน้า มีปลูกไม้ผลไม้ใช้สอยคละเคล้ากันไปอย่างหลากหลาย

“ผมเชื่อว่าอีกไม่เกิน 10 ปี สิ่งที่ผืนจะเกิดขึ้น” เจริญมั่นใจ

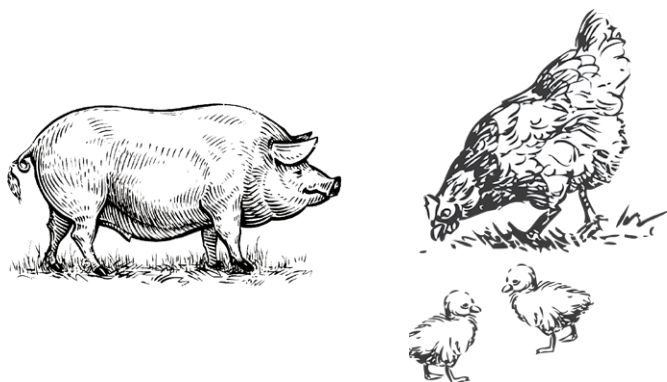
นายเจริญ บัวเหล็ก อายุ 38 ปี

หมู่ 7 บ้านสะรุ ต. ขุนน่าน อ. เวลิมพระเกียรติ จ.น่าน

ผัน อุ่นกิ้น และ สุนิสา อุ่นกิ้น

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสร้างแรงบันดาลใจ

ก่อนรู้จักมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ

พ่อฉันเป็นผู้อาวุโสที่ใครๆ ก็นับถือคนหนึ่งของหมู่บ้าน เติบโตมากับครอบครัวที่มีพี่น้อง 7 คน พ่อฉันเป็นลูกคนโต ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำข้าวไร่ ปลูกข้าวโพดหวาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มาตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 15 ปี สมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียน พ่อฉันจึงไม่ได้เรียนหนังสือ พอถึงวัยที่มีเรี่ยวแรงกำลังพร้อม ก็ตามพ่อตามแม่ลงไร่ช่วยงาน

ตอนนี้พ่อฉันอายุ 70 ปีแล้ว เรี่ยวแรงไม่มีเหมือนก่อน แม้จะยังยึดการทำเกษตรเป็นลมหายใจของชีวิต แต่ทำมาก ๆ มันก็ไม่ไหว ต้องอาศัยแรงงานของลูก ๆ มาช่วย โดยเฉพาะโอ้ หรือสุนิสา อุ่นถิ่น ผู้เป็นลูกสาว ที่เข้ามาช่วยภาระงานร่วมกับพ่ออย่างแข็งขัน

พ่อฉันมีวิถีชีวิตเช่นนั้น กระทั่งมีครอบครัวมีลูกมีเต้า ก็ยังขลุกอยู่ในไร่ข้าวโพด ไม่ผันเปลี่ยนไปยึดอาชีพอย่างอื่น มีอยู่ช่วงสั้น ๆ ประมาณปี 2548-2549 ที่โครงการของหน่วยงานทางป่าไม้เข้ามาส่งเสริมให้ปลูกกาแฟ และแมคคาดีเมีย พ่อฉันหันไปปลูกพืชที่ได้รับการส่งเสริม แต่ครั้งนั้นผลผลิตออกมา กลับไม่มีตลาดรับซื้อ ก็เลยตัดฟันทิ้ง

ก้าวแรกแห่งแรงบันดาลใจ

ในปี 2552 โครงการปิดทองหลังพระฯ ได้เข้ามาจัดประชุมในหมู่บ้าน โดยเสนอให้มีการร้งวัดที่ทำกิน เพื่อจะทราบข้อมูลพื้นที่ที่ชัดเจน จะได้วางแผนส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ได้ตรงจุด การประชุมครั้งนั้นพ่อผั้น ไช้ได้เข้าร่วมด้วย วันนั้นคนใน

หมู่บ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอขอปิดทองฯ มีเพียงไม่กี่รายที่ไม่เอาด้วยกับโครงการเพราะกลัวว่าจะมายึดที่ดินคืนไปเป็นของหลวง แต่แม้จะมีเพียงจำนวนน้อยที่คัดค้านทางปิดทองฯ ก็รับฟัง เห็นว่ามติการอยากร่วมโครงการยังไม่เป็นเอกฉันท์ จึงตัดสินใจยังไม่เริ่มโครงการที่นี้ หันไปทำในหมู่บ้านอื่น ๆ ก่อน

ไฉ้บอกว่าแม้โครงการจะไม่ได้เกิดในหมู่บ้านตนเอง แต่การประชุมในครั้งนั้นทำให้ตัวเองได้สมัครเป็นอาสาพัฒนาของโครงการ เพื่อทำงานส่งเสริมและติดตามข้อมูลในหมู่บ้านอื่น ๆ จึงทำให้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งจากการไปศึกษาดูงาน และการได้คลุกคลีกับงานด้านการเพาะชำที่สำนักงาน

หลังเป็นอาสาสมัครของโครงการอยู่ 2 ปี ไฉ้และพ่อเห็นว่าการร่วมงานกับโครงการมีผลดีกว่าข้อกั่วงวลของชาวบ้าน ประกอบกับได้รับรู้จากเครือข่ายในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ร่วมโครงการว่า การร่วมกับโครงการได้ประโยชน์มากมายหลายด้าน ไฉ้และพ่อจึงไม่คิดที่จะรอกการเห็นพ้องกันทั้งหมดของชาวบ้านอีกต่อไป จึงติดต่อกับโครงการเพื่อนำเอกสารและหว่ายมาปลูก เอาหมูพันธุ์หมุยขานมาทดลองเลี้ยงกันหมูเครือข่ายก่อน

“ชาวบ้านบอกว่ากล้วยแบบนี้มันไม่น่าจะมีลูกได้นะ เพราะเป็นต้นกล้วยที่เพาะจากเนื้อเยื่อ แต่พอมันติดผล ได้ผลขึ้นมา พวกเขาก็เริ่มหันมาสนใจ” ไฉ้เล่าถึงเสียงสะท้อนของชาวบ้านในช่วงแรก

จากนั้นเกือบปี พอชาวบ้านเริ่มเห็นผลว่า ทั้งกล้วย หวายและหมูเหมยซานเริ่มไปได้ดี ความสนใจของชาวบ้านก็ขยับขยายขึ้น

ผลงานเป็นประจักษ์ พยานต่อผู้คน

เมื่อเห็นว่าชาวบ้านสนใจมากขึ้น ในปี 2556 ไฉจึงเข้าไปที่สำนักงานของโครงการ เล่าให้

โครงการฟังว่าชาวบ้านหันมาสนใจกันอย่างแพร่หลาย ทุกหลังคาเรือนอยากเข้าร่วมโครงการด้วย

“ชาวบ้านเขาเห็นว่าครอบครัวของเราเก็บผลผลิตกล้วยได้ทุกอย่างที่ดี มีรายได้เข้ามาไม่ขาด เขาจึงเริ่มสนใจและกระตือรือร้นอยากเข้าร่วมบ้าง แม้กระทั่งคนที่เคยต่อต้านก็หันมาเห็นดีเห็นงามด้วย”

ไฉเล่าอย่างภูมิใจที่ผลงานของครอบครัวเธอและเครือข่ายติสสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ หลังจากนั้นชาวบ้านทุกหลังคาเรือนก็เข้าร่วมโครงการกันหมด มีทั้งการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ต้นประดู่ ต้นไผ่ มะม่วง กล้วย หวาย และการเลี้ยงสัตว์สำหรับไฉและพ่อพันธุ์ นอกจากกล้วยและหวายแล้ว ตอนหลังยังเข้าร่วมโครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ด้วย โดยปลูกทั้งหมด 3 แปลง รวมพื้นที่ทั้งหมดกว่า 40 ไร่

การสร้างผลผลิตให้เจริญเติบโต

แม้จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ ได้ แต่อีกภัยอมรับว่า กว่าจะเรียนรู้และพัฒนาเทคนิคต่าง ๆ ในการปลูกพืชและเลี้ยงหมูนั้น ต้องใช้เวลาในการพิสูจน์อย่างการเลี้ยงหมูนั้น ได้รับหมูเหมยซานจากโครงการมาในตอนแรก ก็เลี้ยงไปตามความเข้าใจของตนเอง ซึ่งก็ไม่ได้ผล ต้องหันกลับมาเลี้ยงหมูพื้นเมืองเหมือนแต่ก่อน แต่ปรับวิธีการเลี้ยงแบบหมูเหมยซาน คือไม่เลี้ยงแบบปล่อย แต่จะขุนและ

ดูแลเอาใจใส่อาหารอย่างเต็มที่ มีการทำ
คอกให้สะดวกและง่ายในการดูแลเรื่อง
โรคและการฉีดวัคซีน

พ่อฉันเสริมว่าการเลี้ยงหมูพื้น
เมืองตามความเคยชินที่มีมาแต่เดิมนั้น
จะปล่อยให้หมูหากินอาหารเองตาม
ธรรมชาติ การเจริญเติบโตจึงไม่ดี แต่เมื่อ
ปรับมาเลี้ยงเองในคอก ขยันดูแลอย่าง
ทั่วถึง ก็ได้หมูที่ดีมีน้ำหนัก ขายได้ง่าย
นอกจากหมูแล้ว ครอบครัวของไฉยังเคย
เลี้ยงไก่กว่าร้อยตัว โดยปรับวิธีการเลี้ยง
จากที่ปล่อยให้หากินกันเองตามธรรมชาติ มาเป็นการเลี้ยงแบบกักบริเวณให้อยู่
แต่ในสวน มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค ดูแลเรื่องอาหารอย่างทั่วถึง ไก่ก็เจริญเติบโต
เร็ว สามารถขายหรือทำเป็นแม่พันธุ์ไว้เพาะพันธุ์ไก่ได้อย่างสมบูรณ์

*“การปรับมาเลี้ยงไก่วิธีแบบนี้ สิ่งสำคัญที่การเลี้ยงไก่แบบธรรมชาติมักจะ
ไม่ค่อยทำคือการฉีดวัคซีน เราต้องฝึกฉีดวัคซีนไก่ให้เป็น ซึ่งก็ไม่ยาก ทุกวันนี้ เรา
ยังสามารถสอนให้คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านให้ฉีดได้เลย การจัดหาวัคซีน ก็ประสาน
ขอความอนุเคราะห์มาจากปศุสัตว์อำเภอ เขาก็ให้ ชาวบ้านคนไหนไม่ต้องการฉีด
เอง ก็จ้างให้คนอื่นฉีดให้ เขาจะคิดตัวละ 1 บาท”* ไฉอธิบาย

ส่วนอาหารที่ให้แก่นั้น ไฉกับพ่อฉันก็ผสมขึ้นเองจากข้าวโพดที่ปลูก โดยการ
นำมาบดแล้วผสมกับหยวกกล้วยและรำข้าว ตอนนีไฉมีไก่อยู่เกือบ 300 ตัว ไฉจะ
ดูเรื่องวัคซีน ส่วนพ่อฉันจะมีหน้าที่ในการดูแลเรื่องอาหารและคอก ที่จะต้องทำให้
โล่ง กว้าง อากาศโปร่ง ไม่อับ เพื่อป้องกันการเกิดโรคชนร่วงและโรคอื่น ๆ ได้ง่าย

ตั้งแต่เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่มา ไฉมีความภูมิใจในตัวเองมากที่ผลผลิตของเธอ
และครอบครัวขายดีมาตลอด ทั้งขายให้ผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้าน ที่ต้องใช้ไก่
และหมูในการประกอบ “พิธีกรรมดอกแดง” และขายให้ชาวบ้านทั่ว ๆ ไป

ความรู้ ความขยัน จะยืนยันความสำเร็จ

โอบอกว่าทุกอย่างต้องใช้ความรู้ นำทาง เมื่อเราทำได้แล้ว รายได้ก็จะมา ชาวบ้านก็ทำตาม แม้จะใช้เวลาถึง 2-3 ปี แต่ผลที่ได้ก็คุ้ม โอบเรียนรู้ว่าการจะนำความคิดคนอื่นได้ ตัวเธอเองจะต้องทำให้สำเร็จก่อน การโน้มน้าวคนอื่นให้ทำตามได้ ต้องทำให้เห็นด้วยผลงานและรายได้ที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันความสำเร็จ นอกจากความรู้แล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ต้องมีคือความขยันและเอาใจใส่

“จากที่เมื่อก่อน เรามีรายได้อาทิตย์ละประมาณ 400 บาท แต่เดี๋ยวนี้ ได้ไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท อาทิตย์ไหนขายกล้วยและหวายด้วย ก็จะมีเงินเพิ่มมาอีก 700-800 บาท เป็นอย่างนี้อยู่ตลอด” โอบอก

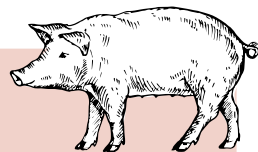
สักวัน...ห้วยโกละจะเป็นจริง

โอบหวังไว้ว่า ในอนาคตจะขยายการเลี้ยงไก่ไปได้ถึง 500 ตัว เนื่องจากยังมีอาหารเพียงพอ พื้นที่เลี้ยงก็กว้างขวาง มีบริเวณให้ไก่ได้วิ่งเล่น นอกจากนี้เธอยังอยากเห็นชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และคิดว่า การเลี้ยงไก่เป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้ชาวบ้านไปถึงสิ่งที่หวังได้ เพราะไก่อังมีตลาดรองรับอีกมาก เธอเชื่อว่าหากทุกคนตั้งใจและลงมือจริง อีกไม่เกิน 3 ปี ที่จะเห็นภาพหมู่บ้านที่พัฒนาดีขึ้นอย่างแน่นอน

“สิ่งที่ยังขาดตอนนี้คือ ชาวบ้านยังขาดการรวมกลุ่มกันซื้อ รวมกลุ่มกันขาย รวมกลุ่มกันผลิตอาหารไก่ เราอยากให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น เพราะมันจะสามารถต่อรองราคาได้อย่างเรื่องอาหารไก่เราก็อยากรวมกลุ่มร่วมกันผลิต อยากจัดตารางมาร่วมกันบดอาหาร เพื่อจะได้ลดต้นทุน ตอนนี้เรามีเงินสนับสนุนตั้งต้นแล้ว 5,000 บาท มีคนสนใจที่จะรวมกันเกือบ 20 คนแล้ว ถ้ามันขยายไปกว่านี้ก็จะดีขึ้นไปอีก” โอบเล่าอย่างมีความหวัง

นายผืน อุ่นถิ่น อายุ 70 ปี
นางสาวสุนิสา อุ่นถิ่น (โอบ ลูกสาว)

ม. 13 บ้านบวกหล้า ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

แดง พรหมพิณ (แม่แดง)
เกษตรกรผสมผสานและชีวิตที่พอเพียง

อดีตที่ผิดหวัง

เมื่อยี่สิบปีก่อนแม่แดงและสามีอาชีพทำข้าวไร่ ปลุกข้าวโพด เลี้ยงลูก ๆ ที่ยังเล็ก ชีวิตอยู่กับไร่กับสวนที่บ้านห้วยกานต์ เหมือนคนอื่นทั่วไป ในเวลาต่อมา มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนให้ปลูกหม่อนเอาใบเพื่อการเลี้ยงไหม และเก็บผลหม่อนไว้ขายเป็นรายได้อีกทาง พร้อมกันนั้นยังมีส่งเสริมการปลูกกล้วยน้ำว้า ลิ้นจี่ และไม้ผลไม้ยืนต้นต่าง ๆ แม่แดงและชาวบ้านคนอื่นอีกหลายคนก็เข้าร่วม แต่ต่อมาประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาด ไม่มีคนรับซื้อ ชาวบ้านเองก็ไม่สามารถนำผลผลิตไปขายตลาดข้างนอก เพราะมีข้อจำกัดด้านการขนส่ง ผลผลิตจึงเน่าเสียจำนวนมาก

“หม่อนเป็นพืชผลที่ต้องเก็บทันที พอติดขัดเรื่องตลาด ชาวบ้านเขาก็ไม่อยากทำต่อ” แม่แดงบอก

ยังคงมีแสงสว่างอยู่ข้างหน้า

ต่อมาในปี 2552 โครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามาส่งเสริมการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิต ในหมู่บ้านห้วยกานต์ มีการตรวจวัดแปลงที่ทำกินของชาวบ้าน เพื่อให้ทราบจำนวนเนื้อที่และตำแหน่งก่อนเพื่อวางแผนการพัฒนา แม่แดงและสามีไม่รีรอที่จะเข้าร่วมด้วย *“วันนั้นแม่ก็ไปประชุมกับพ่อ เขาแจ้งเรื่องจะเข้ามาจัดสรรที่ ไม่ให้ทำไร่เลื่อนลอย จากนั้น..เขาก็มาเดินแปลง มีเจ้าหน้าที่ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและเจ้าของที่ แม่ก็ไป”* แม่แดงเล่าถึงในวันแรกที่ปิดทองเข้ามาจัดประชุมในหมู่บ้าน

ในช่วงปี 2554-2555 โครงการเริ่มสนับสนุนให้ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ชุมชนขึ้นบันได สอนให้ทำ ปุ๋ยหมัก สารชีวภัณฑ์ แม่แดงบอกว่าหลายกิจกรรมที่ส่งเสริมเป็นสิ่งที่แม่แดงทำอยู่ก่อนบ้างแล้ว จึงเป็นเรื่องไม่ยากที่แม่แดงจะเข้าร่วมกับทุกๆกิจกรรมของโครงการ

“เรื่องนาขึ้นบันได แม่ได้ทำมาก่อนแล้ว แต่ชุดกันเอง เล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะตอนที่มีการลงแขกชุดนากันที่บ้านเปียงซ้อ แม่กับพ่อก็ไปร่วมด้วย พอกลับมาก็มาชุดของตัวเองบ้าง” แม่แดงเล่า

แม่แดงบอกว่า ครอบครัวยุคก่อนนั้นทำทุกอย่างที่มีการสนับสนุน *“ปลูกพืชหลังนาประเภทกระเทียม กล่ำปลี ก็ทำ ปลูกกล้วย ปลูกหม่อน ปลูกกาแฟ หรือแม้แต่การเลี้ยงหอยกบในบ่อปลา ก็ทำ ผลไม้พวกลิ้นจี่เงาะ แก้วมังกร ก็ปลูก พื้นที่กว่า 20 ไร่ ไม่เคยปล่อยให้พื้นที่ว่าง”* แม่แดงแจจแจง

ความรู้ที่แม่แดงได้รับมาจากการเข้าร่วมโครงการต่างๆ แล้วนำมาปฏิบัติจริง และยังคงยึดมั่นทำอยู่ทุกวันนี้คือ การทำปุ๋ยหมักจากเศษพืชผัก ผลไม้ทุกชนิด เพื่อนำปุ๋ยที่ได้ใส่ดินพืชผลไม้ทุกอย่างในสวน ผสมผสานและในนา การใช้ปุ๋ยหมักดังกล่าว แม่แดงบอกว่าทำให้ผลผลิตเจริญงอกงาม ผลผลิตเพิ่มขึ้น *“ก็ไม่มีอะไรมาก ผสมใส่กากน้ำตาลและหัวเชื้อน้ำหมักรวมไปด้วย ปีที่แล้วได้ทดลองในนาข้าว ก็ได้ผลผลิตร้อยละสิบกว่ากระสอบ เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ก็ไม่เคยได้เท่านี้มาก่อน”* แม่แดงกล่าว

แม่แดงเป็นคนรับฟังทุกๆโครงการ อยากทดลอง มีอะไรเข้ามาก็รับก่อน ไม่ต่อต้าน จะดีหรือไม่ดีก็รับไว้ แม่แดงบอกว่าไม่แน่ใจในตัวเองนึกว่าทำไมถึงทำ แต่เชื่อว่าทุกสิ่งทีเข้ามาส่งเสริมนั้นเป็นสิ่งที่เราทำได้ ไม่เสียหาย ทำแล้วก็ได้กับตัวเอง

“อย่างการเลี้ยงสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นหมู ไก่ ปลา ที่จริงมันก็เพิ่มภาระ ยอมรับว่าเหนื่อย รายละเอียดมันเยอะ แต่ก็ต้องทำ งานแบบนี้เข้ามาแล้วออกยาก” แม่แดงสะท้อน

อยู่ที่ว่าจะเพียงพอหรือไม่

แม่แดงบอกว่า หลายคนยังสนใจแต่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวอยู่ อาจเป็นเพราะพวกเขาหวังได้รับเงินก้อนโต ต่างจากการทำสวนผสมผสานที่ได้เงินทีละไม่มาก แต่ข้อดีของมันคือ มีให้เก็บกิน เก็บขายได้อย่างต่อเนื่อง ทุกครั้งที่ย้อนกลับไปนึกถึงสมัยที่ยังทำไร่เลื่อนลอย แม่แดงบอกว่าตัวเองและครอบครัวได้เดินทางมาไกลจากจุดเดิมแล้ว

“สมัยนั้นทำไปก็แทบไม่เหลืออะไรเลย ต่างกับตอนนี้มีเงินเหลือเก็บ ถ้าเราปลูกตามกระแส เราก็ไม่มีวันพอเสียที แม่ปลูกหลายอย่าง พอมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่มีกินตลอด ก็พอแล้ว” แม่แดงบอก

หัวใจของความสำเร็จของแม่แดงคือการทำอะไรทำสวนผสมผสานจะต้องไม่มีความโลภ ไม่เน้นเอาปริมาณแต่มีพืชหลากหลาย “*เมื่อก่อนวันหนึ่ง ๆ มีแต่ต้องควักเงินซื้อกิน ตอนนี้เรามีเองปลูกเองหมด พืชผักต่าง ๆ ปลา หอย เรามีหมด*” แม่แดงบอก

แม่แดงมีลูก 3 คน ลูกสาวคนกลางทำขนมเค้กขายอยู่บ้าน ลูกชายคนโตก็ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของปิดทองฯ ส่วนคนเล็กกำลังทำงานกับโครงการการจ้างจากผลกระทบโควิด แม่แดงบอกว่าโชคดี ที่มีลูก ๆ ทำงานกับโครงการ ไกลแหล่งความรู้ มีองค์ความรู้อะไรใหม่ ๆ ก็มักนำมาแนะนำให้พ่อกับแม่ บางเรื่องอาจจะมีความรู้ที่แม่มีอยู่แล้ว แต่ก็ช่วยเพิ่มเติมเสริมให้แน่นขึ้น จนเกิดเป็นความชำนาญยิ่งขึ้นไปอีก

“ไม่เพียงแต่ความอดทน ชัยน เอ
ใจใส่ จะทำอะไรก็ต้องมีความรู้ อย่างแม่
เจอโรคหม่อน หรือหมูเป็นโรคก็จะโทรหาลูก
หาทางแก้ไขทันที” แม่แดงบอกด้วยความ
ภูมิใจ

จากวันนี้ยาวไกลไปอนาคต

แม่แดงบอกว่าในบรรดาพี่น้องของแม่
แดงต่างก็ทำการเกษตรผสมผสานเหมือนกัน
หมด สิ่งที่ทำอยู่ทุกวันนี้คิดว่าเต็มทีกับมันตามกำลังของตนเองแล้ว

“มันไม่มีอะไรจะมาทดแทน หรือดีไปกว่าสิ่งที่เป็นอยู่อีกแล้ว” แม่แดงย้ำ

ในอนาคต แม่แดงหวังว่า สิ่งที่ตัวเองและสามีได้ทำไว้จะได้รับการสานต่อ
จากลูกๆ โดยลูกๆ ต้องนำผลผลิตไปติดต่อยอด และต้องหาวิธีจัดการด้านการตลาด
ให้กว้างขวางและมั่นคงขึ้น

“ถ้าพวกเขาจะพัฒนาไปทำน้ำลูกหม่อน แยมหม่อน สบู่ หรือยาสระผม
พวกเขาไม่ใช่แค่ทำได้เท่านั้น สิ่งสำคัญต้องมีคนซื้อด้วย การขายได้และมีความ
มั่นคงจึงจำเป็นมาก” แม่แดงทิ้งท้าย

นางแดง พรหมพิริยา (แม่แดง) อายุ 55 ปี

หมู่ที่ 1 บ้านห้วยกานต์ ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

พ่อศักดิ์ - แม่คำดี แปงอุด
ปลูกพืชและปลูกผัก
สร้างรายได้รายวัน รายเดือน รายปี

ลำบากในยุคข้าวโพด

บ้านเปียงก่อ ย้อนหลังไป 20-30 ปีก่อนหน้านี้ ชาวบ้านปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กันอย่างแพร่หลาย ผลที่ตามมาผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ ไม่คุ้มทุน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาหนี้สิน ไม่เว้นแม้แต่พ่อศักดิ์กับแม่คำดี

“บ้านเราอุตสาหกรรมมาแกะเมล็ดด้วยมือ เพื่อลดต้นทุน แต่ก็ยังไม่รอด ลูกๆ ก็กำลังเรียนหนังสือ ตอนนั้นจึงเป็นทุกข์มาก” แม่คำดีเล่า

พ่อศักดิ์บอกว่า สมัยก่อนชาวบ้านก็มีแต่หนี้ ต้องหาเงินมาหมุนเป็นทุนในการปลูกข้าวโพด ขายแล้วก็นำเงินไปซดใช้เขาวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านกวนเวียนกันอยู่แบบนั้น ไม่มีทางออก กระทั่งเมื่อค่อย ๆ แปรปรวนการทำการเกษตรและมีโอกาสร่วมงานกับโครงการปิดทองหลังพระฯ ชีวิตและครอบครัวของทั้งสองก็ค่อย ๆ ดีขึ้นตามลำดับ

พ่อศักดิ์และแม่คำดีมีลูกชาย 2 คน คนโตเป็นผู้ใหญ่บ้านเปียงก่อ และลูกชายอีกคนทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ

ปรับลดให้พอแก่กำลัง

ในช่วงแรกพ่อศักดิ์และแม่คำดีปลูกทุกอย่างที่โครงการให้การส่งเสริมโดยค่อยๆ เปลี่ยนพื้นที่ที่เคยปลูกข้าวโพด หันมาปลูกกล้วย มะนาว เงาะ หม่อนและพืชผักต่างๆ

“ทั้งคืนชาย ถั่วลันเตา พริก เราปลูกทุกอย่างที่เขาแนะนำ หน่อไม้ฝรั่งก็ปลูกปลูกไว้ขาย ไม่ได้กินเอง เพราะมันได้ราคาดี” แม่คำดีบอก

ที่เป็นเช่นนั้น แม่คำดีบอกว่าอาจเป็นเพราะตนเป็นคนชอบการเพาะปลูกเป็นนิสัย จึงอยากลองปลูกไปหมดเสียทุกอย่าง ขายไม่ได้ อย่างน้อยๆ ก็จะได้มีกิน *“งานปลูกผักเป็นงานที่ละเอียดต้องดูแลอย่างใกล้ชิดทุกวันไม่มีวันว่าง แต่ถึงอย่างนั้น แม่ก็ยังชอบปลูก เป็นนิสัยมาตั้งแต่เด็ก ๆ”* แม่คำดียืนยัน

มีอยู่ครั้งหนึ่ง การปลูกผักของแม่คำดีเกิดโรคเกิดโรคระบาด ตอนนั้นยังไม่ได้เรียนรู้เรื่องการทำสารชีวภัณฑ์ พืชผักเสียหายจนแม่คำดีตัดสินใจหยุดการปลูกผักไปพักใหญ่ ๆ ประจวบกับช่วงระยะเวลาไล่เลี่ยกันนั้น เกิดอาการเจ็บป่วยจึงต้องหยุดเพื่อให้มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น จนเมื่ออาการเจ็บปวดตามร่างกายทุเลาลง แม่คำดีจึงกลับมาปลูกพืชผักอีกครั้ง แต่เป็นการปลูกในพื้นที่เล็ก ๆ หลังบ้าน เพื่อจะได้มีพืชผักไว้กิน ไม่ได้ปลูกผักไว้ขาย พืชผักที่ปลูกก็ผสมผสานกันไป ทั้งผักกาด ผักชี มะเขือ พริก และอื่น ๆ ที่จำเป็นในท้องครัว

มะม่วงหิมพานต์เจ้าแรก

ปี 2555 พ่อศักดิ์เริ่มปลูกมะม่วงหิมพานต์ตามที่โครงการแนะนำแรก ๆ เป็นการปลูกแซมในแปลงกล้วยน้ำว้า ต่อมาต้นมะม่วงหิมพานต์โตขึ้นก็ทยอยตัดต้นกล้วยออก เหลือไว้เฉพาะในแปลงอื่นประมาณ 10 ไร่ แปลงเกษตรของพ่อศักดิ์และแม่คำดีมีพืชผลทุกอย่างในบริเวณเดียวกัน ในแปลงแบ่งเป็นโซนชัดเจน โซน

มะม่วงหิมพานต์นั้นพืชพันธุ์อื่น ๆ อาจจะแซมอยู่น้อย แต่ในโซนกล้วย กลับมีพืชนานาชนิดปลูกผสมผสานกันอยู่ในแปลง

การปลูกมะม่วงหิมพานต์ของชาวบ้านรายอื่น ๆ มักจะประสบปัญหาเรื่องโรคแมลงมารบกวน แต่แปลงของพ่อศักดิ์กลับไม่พบปัญหาดังกล่าวเลย ใบมะม่วงหิมพานต์ยังคงเขียวงามตลอดปี พ่อศักดิ์เองก็ไม่แน่ใจว่าเป็นเพราะอะไร อาจจะอยู่ในทำเลที่ดี หรือเพราะการดูแลเอาใจใส่ ทำตามขั้นตอนที่วิทยากรเคยสอนที่ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง พ่อศักดิ์ก็ไม่อาจตัดสิน

“ก่อนปลูกลูกชายพาไปดูงาน ไปฟังอาจารย์บุญเลิศอธิบาย พอกลับมาก็เริ่มปลูก โชคดีว่าทางโครงการเขาเอาแปลงของเราเป็นแปลงสาธิต เวลาต้องการจะสอนให้คนอื่น ๆ ทำอะไร เขาก็จะมาสาธิตในแปลงเรา ทั้งการถางหญ้า การทำความสะอาดรอบต้น การใส่ปุ๋ย และอะไรอีกหลายอย่าง เราก็เรียนรู้วิธีการปลูกทุกขั้นตอน” พ่อศักดิ์เล่า

แปลงมะม่วงหิมพานต์ของพ่อศักดิ์เป็นแปลงมะม่วงหิมพานต์แปลงแรกที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านต่อมามีคนอื่นๆ ค่อยๆ เอาจากอย่างต่างๆ ที่ไปศึกษาดูงานมาพร้อมกัน

“เราได้รับความรู้อะไรมาก็มักจะทำทันที ไม่อึดออด ไม่ต่อต้าน ขณะที่คนอื่น ๆ กลัวนั่นกลัวนี่ไปชะหมด ทั้งที่ยังไม่ได้ลองทำเลย”

การปลูกเป็นเจ้าแรก ทำให้สวนมะม่วงหิมพานต์ของพ่อสมศักดิ์สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนใคร ๆ ในหมู่บ้าน และจากความเอาใจใส่อย่างทั่วถึง ทำให้มะม่วงหิมพานต์ของพ่อสมศักดิ์ให้ผลผลิตก่อนกำหนดอีกด้วย

“ปกติคนอื่นใช้เวลา 4 ปี แต่พ่อใช้เวลาแค่ 3 ปี ก็ให้ผลแล้ว” แม่คำดีบอก

“บางปีผลผลิตออกมาเยอะ พ่อก็เก็บไม่ไหว ต้องแบ่งให้ลูกชายคนโตมาเก็บเอาไปขาย ขายเป็นเม็ดมะม่วงดิบตากแห้ง ไปขายที่อำเภอภูเพียง ที่นั่นเป็นแหล่งรับซื้อเม็ดมะม่วงหิมพานต์” พ่อศักดิ์เล่า

เมื่อผลผลิตให้ดอกออกผล

ทุกวันนี้พืชผลในแปลงสามารถสร้างรายได้ให้กับพ่อศักดิ์และแม่คำดีไม่เคยขาด แตกต่างกับอดีตที่มีแต่หนี้ย่ำแย่ ในอดีตทั้งสองเคยมีรถเก่าๆ ไว้ใช้ในการเกษตรเพียงคันเดียว ขณะที่รายได้อันเกิดจากพืชผลในปัจจุบันทำให้พ่อศักดิ์และแม่คำดีสามารถซื้อรถกระบะใหม่เยี่ยมได้อีกคัน สำหรับไว้ขนพืชผลทางการเกษตรไปขายที่ตลาดข้างนอก

พืชที่หารายได้หลักให้ครอบครัวพ่อศักดิ์และแม่คำดีมีอยู่ 3 ชนิดคือกล้วยมะม่วงหิมพานต์ และกาแฟ ปีที่ผ่านมา จากมะม่วงหิมพานต์ 700 ต้น ขายได้เงิน 40,000 บาท มีต้นทุนค่าแรงและค่าขนส่ง ประมาณ 2,000 บาท กลัวยมีทั้งหมด 600 ต้น ขายได้ราว 12,000 บาท ส่วนกาแฟ 200 ต้น ทำเงินได้ 7,000 บาท

ชีวิตประจำวันของพ่อศักดิ์กับแม่คำดีไม่มีรายจ่ายอะไรมากนัก มีข้าวที่ปลูกไว้กินเอง มีควายที่เลี้ยงไว้เป็นหลักประกันในยามฉุกเฉิน เงินจากการขายผลผลิตจากพืชทั้ง 3 ชนิด จึงนำมาใช้หมุนเวียนในชีวิตประจำวันเล็กน้อย ส่วนใหญ่เหลือเก็บเป็นเงินออม

วางรากฐานไว้ให้ลูก

นอกจากพืชผักที่มีอยู่ พ่อศักดิ์และแม่คำดีเคยมีแผนจะปลูกขิงในไร่ข้าวโพดที่ยังเหลืออีกด้วย

“แม่อยากทดลองปลูกขิง แม้มันจะมีรายละเอียดเยอะ แต่แม่ก็จะลองสักตั้งต่อไปถ้าราคาดีก็จะลดข้าวโพดแล้วเอาขิงเพิ่มเข้าไป” แม่คำดีบอก

“จะวางมือจากข้าวโพดเสียที แล้วขิงมาแทน” พ่อศักดิ์สนับสนุน

ทุกวันนี้ พ่อศักดิ์และแม่คำดีบอกว่าได้เดินมาถึงจุดที่มีความสุขที่สุด

“มีความสุขมาก ผลผลิตขายได้ดี รถก็มีขับ ข้าวปลาอาหารก็มีพร้อม”

กระนั้น ทั้งสองก็ยังคงมีความกังวลเรื่องแรงกำลังของตนอยู่บ้าง เพราะเมื่ออายุมากก็ไม่สามารถทำอะไรได้มากเหมือนแต่ก่อน อนาคต ถ้าทำไม่ไหวจริง ๆ อาจต้องจ้างแรงงานให้เข้ามาช่วยบ้างบางครั้ง

“แม่กับพ่อไม่ได้ทำเพื่อตัวเอง ลงมือทำทุกอย่างเพื่อเป็นรากฐานไว้ให้ลูกเดินตาม ลูกจะเดินตามหรือไม่ก็แล้วแต่เขา เราได้ทำสุดกำลังแล้ว” แม่คำดีทิ้งท้าย

พ่อศักดิ์ แปงจูด อายุ 75 ปี

แม่คำดี แปงจูด อายุ 60 ปี

หมู่ที่ 1 บ้านเปียงก่อ ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

นริศรา พงษ์ประเสริฐ
ทำบัญชีครัวเรือนเหมือนมีเพื่อนช่วยคิด

เมื่อหัวใจเรียกร้องให้กลับบ้าน

นริศรา พงษ์ประเสริฐ หรือแต้ว เกิดที่หมู่บ้านน้ำรี เริ่มเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำหมู่บ้านเมื่อปี 2526 เรียนได้แค่ 2 ปี ก็ต้องหยุดเรียน เพราะต้องออกมาช่วยที่บ้านทำงาน เมื่อแต่งงานมีครอบครัว แต้วมีลูกหนึ่งคน แต่มีเหตุต้องเลิกรากัน จึงตัดสินใจเข้ากรุงเทพตอนปลายปี 2548 ไปทำงานเสิร์ฟอาหารในภัตตาคาร และโรงงานเย็บรองเท้ารับออกซ์ ระหว่างนั้นก็ได้พบรักกับสามีคนปัจจุบัน

วันหนึ่ง แต้วกลับมาทำบุญทอดผ้าป่าที่วัดในหมู่บ้าน แล้วได้เจอคุณชาย (หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง) ที่หมู่บ้าน คุณชายเอ่ยปากชวนให้พี่แต้วกลับมาทำงานที่บ้าน คำชักชวนในตอนนั้น กระตุกความสนใจของพี่แต้ว แต่ยังไม่ตัดสินใจ ไม่ตอบตกลงในทันที เมื่อกลับไปกรุงเทพ พี่แต้วยังคิดถึงคำชักชวนของคุณชาย ประกอบกับความคิดถึงและอยากอยู่กับลูกที่ฝากยายเลี้ยง ดังนั้นใน ปี 2554 แต้วก็ตัดสินใจกลับมาบ้านน้ำรี

เริ่มต้นจากเรียนรู้งานกับปิดทองหลังพระ

แต่เธอเริ่มทำงานเป็นเจ้าหน้าที่อาสาพัฒนาหมู่บ้านของโครงการปิดทองหลังพระฯ เริ่มงานด้านการสำรวจข้อมูลเศรษฐกิจสังคมกับโครงการของปิดทองฯ โดยต้องไปประจำอยู่ที่สำนักงานบ้านเปียงซ้อ แต่พอทำอยู่กับโครงการของปิดทองฯ ได้ 5 ปี 5 เดือน ก็โชคร้ายประสบอุบัติเหตุ ตกต้นไม้จึงจนเอ็นหัวเข่าขาด ต้องผ่าตัด เดินเหินไม่สะดวกอย่างเก่า จึงตัดสินใจลาออกจากโครงการ และหันมามุ่งมั่นเอาจริงเอาจังกับการทำเกษตรในพื้นที่ของตัวเอง เธอบอกว่า จริง ๆ แล้ว การทำเกษตรเป็นความตั้งใจที่มีมาแต่ไหนแต่ไร ตอนไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็เพื่อให้ได้ทุนสักก้อนมาลงทุนที่บ้านเกิด ตอนนั้นทุก ๆ ครั้งที่กลับบ้าน เธอจึงวางรากฐานการปลูกพืชต่าง ๆ เอาไว้บ้าง ยิ่งได้เพาะบ่มความรู้มากมายในช่วงที่ทำงานอยู่กับโครงการปิดทอง การทำเกษตรของเธอจึงไม่ได้เริ่มต้นจากความว่างเปล่า

ลงมือพลิกฟื้นแผ่นดิน

แต่เธอบอกว่า วันนี้หากถูกถามว่าทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอะไร เธอสามารถตอบได้อย่างเต็มปากว่าเป็นเกษตรกร แต่เธอเริ่มต้นงานเกษตรในพื้นที่ 10 กว่าไร่ เธอเริ่มทำมาตั้งแต่ยังทำงานกับปิดทองฯ ซึ่งเป็นการลองทำตามสิ่งที่ได้พบเห็นมา ปลูกทุกอย่างที่กินได้ ทั้งข้าวที่ปลูกไว้กินเอง ตลอดถึงหม่อนและพืชหลังนา ประเภทกระเทียม มันหวาน หอมแดง ที่ปลูกไว้ขาย

แต่เรียนรู้ว่ากฎเกณฑ์สำคัญที่ทำให้ผลผลิตของเธอออกมาดีและคุ้มค่าคือ การใช้ปุ๋ยหมักแทนปุ๋ยเคมี ซึ่งนอกจากจะสามารถลดค่าใช้จ่ายได้มากแล้ว ปุ๋ยหมักยังมีอินทรีย์วัตถุและช่วยปรับสภาพดินให้เหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นที่สุด นอกจากนี้ เธอยังใช้วิธีการไถกลบซังข้าวและวัชพืชในนา เพื่อให้ซังข้าวและวัชพืชเหล่านั้นกลายเป็นปุ๋ย ส่วนการคุมหญ้าในพื้นที่ที่ปลูกหม่อน เธอใช้วิธีการถางด้วยแรงงาน หญ้าที่ถางก็จะกลายเป็นปุ๋ยโดยธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตาม เธอยอมรับว่าก็ยังมีการใช้ปุ๋ยยูเรียบำรุงพืชผลไม่อยู่บ้าง แต่ใช้น้อยมาก ปีหนึ่งใช้เพียง 2 กระสอบ และใช้เพียงรอบเดียวเท่านั้น

หากไม่รวมรายได้จากหม่อน แต่มีรายได้จากพืชผลไม้ รวมถึงพืชหลังนาชนิดต่าง ๆ ตกอยู่ประมาณ 20,000 - 30,000 บาท ต่อปี ขณะหม่อนเป็นพืชที่สร้างรายได้อย่างงามกว่าชนิดไหน ๆ เพราะพื้นที่ปลูกแค่ 2 ไร่ 2 งาน แต่ปีหนึ่ง ๆ สร้างรายได้ให้เธอถึงสองรอบ รอบแรกเป็นหม่อนตามฤดูกาล สามารถเก็บได้ราว 10 ตัน รอบที่สองคือหม่อนนอกฤดู หรือเรียกว่าฤดูบังคับ เก็บได้อีก 5 ตัน รวมปีหนึ่ง ๆ เธอสามารถเก็บผลผลิตได้ถึง 15 ตัน และขายได้ประมาณ 450,000 บาท เมื่อหักต้นทุน พี่แต่วังเหลือเงินอีก 300,000 บาทต่อปี

แต่บอกว่า แม้รายได้ที่ได้ตอนนี้ เมื่อเทียบกับรายได้เมื่อตอนทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ ยังถือว่าน้อย เพราะที่กรุงเทพฯ เธอกับสามีมีรายได้เฉลี่ยรวมกัน 60,000 - 70,000 บาทต่อเดือน แต่กระนั้น หากคิดว่าการอยู่ที่บ้านตัวเองไม่มีรายจ่ายที่สูงนัก ข้าวปลาอาหารก็สามารถผลิตเองได้ มีอะไรก็แบ่งกันในญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน การมีรายได้เท่าที่เป็นอยู่ ก็ถือว่าน่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง

แผนที่ดำเนินชีวิต

นอกจากงานการเกษตรแล้ว แต่บอกว่า ปัจจุบันอีกอย่างหนึ่งที่นำมาสู่จุดเปลี่ยนในชีวิตของเธอนั้นคือ การทำบัญชีครัวเรือน

“มันทำให้เรารู้ว่าเราจะต้องมีเงินเก็บเท่าไร ใช้จ่ายเท่าไร จะเอาไปลงทุนได้แค่ไหน ถ้าทำบัญชีครัวเรือนได้ มันจะแจ่มมาก พี่นี้ทำมาต่อเนื่องนะ ไม่ได้เห็นแค่รายได้ รายจ่ายเราก็นับว่าแต่ละเดือนเราจ่ายไปเท่าไร” พี่แต้วอธิบาย

ด้วยเหตุการณ์ทำบัญชีครัวเรือนนี้เอง ที่ทำให้ตั้งแต่เป็นอาสาสมัครของปิดทองมาแล้ว พี่แต้วเริ่มมีเงินเก็บ แม้ช่วงนั้นยังต้องผ่อนจ่ายหนี้สินที่วงพันติดตัวมาจากกรุงเทพ

“ช่วงนั้นทั้งผ่อนแท็กซี่ ผ่อนมอเตอร์ไซด์ให้ลูก ผ่อนรถยนต์อยู่อีกคันหนึ่ง รวมหนี้หมุนเวียนในแต่ละเดือนตกอยู่ 25,000 บาท ทั้ง ๆ ที่เงินเดือนที่ได้รับจากการทำงานตอนนั้นไม่ถึงหมื่น” แต้วบอก

แต่เมื่อรู้ว่ารายรับรายจ่ายของตัวเองมีเท่าไร ก็ทำให้ แต้วเริ่มหาวิธีการจัดการมันให้ได้ เธอบอกว่า ยิ่งโชคดีที่แม้ว่าจะออกจากการงาน ก็ยังมีรายได้ที่เข้ามาจากการเกษตรที่ได้ริเริ่มไว้ตั้งแต่ยังทำงานกับโครงการปิดทองหลังพระฯ ด้วย ชีวิตจึงไปต่อได้

“ได้ทั้งจากขายหม่อน ขายปลา ขายหมู ขายไก่ พี่ทำทุกอย่างที่ได้เงิน เพื่อจะได้ค่อยๆ ชำระหนี้ให้หมด ถ้าไม่ทำบัญชีครัวเรือน หาเงินมาได้ก็คงใช้จ่ายไปเรื่อยเปื่อย แต่บัญชีครัวเรือนทำให้เราตั้งหลักได้ เรียกได้ว่ามันช่วยซบชีวิตเลยก็ว่าได้”

“การทำบัญชีครัวเรือน มันทำให้เราประหยัดขึ้นอัตโนมัติด้วย เห็นตัวเลขที่เพิ่มขึ้นในแต่ละเดือนยิ่งทำให้เรามีกำลังใจที่จะเร่งเครื่องหาเงินและประหยัดอดออม พี่กับสามีใช้บัญชีครัวเรือนเป็นแผนที่ดำเนินชีวิตอยู่แค่สี่ปีก็สามารถปลดหนี้ก้อนใหญ่ ๆ ได้” แต้วเล่าอย่างภูมิใจ

ปัจจุบัน แต่วกับสามีมีเงินเก็บปีละ 60,000 - 70,000 หมื่น แม้จะยังมีหนี้อยู่บ้างนิดหน่อย แต่ก็เป็นหนี้หมุนเวียนในการค้าขาย เพราะตอนนี้เธอรับซื้อลูกหม่อนจากเกษตรกรในหมู่บ้าน นำไปแช่แข็ง เพื่อส่งให้โรงงานแปรรูปในเมืองอีกด้วย

ความภูมิใจ ความสำเร็จ และอนาคตที่คาดหวัง

มีชีวิตมาถึงวัย 45 แต่วบอกว่าชีวิตพบเจอสิ่งต่าง ๆ มากหลากหลาย ความภาคภูมิใจที่สุดในชีวิตก็คือ การสามารถพาตัวเองและครอบครัวหลุดพ้นในภาวะปากกัดตีนถีบที่เคยพบเจอในอดีต แรงขับเคลื่อนที่ทำให้เธอสามารถผ่านพ้นมันมาได้ นอกจากการอยากมีชีวิตที่ดีกว่าเก่าแล้ว แม่และลูกก็เป็นลมใต้ปีกที่ทำให้เธอไม่เคยคิดทอดถย

“อยากให้แม่กับลูกสุขสบาย พี่ก็เลยต้องขยัน อดทน ไม่ทอดถยกับอะไรง่าย ๆ พี่เชื่อว่าความขยัน อดทน รู้จักแก้ปัญหา คิดดีและซื่อสัตย์ เป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จ” แต่วยืนยัน

“พี่ยังจำคำพูดของคุณชายได้ ท่านบอกว่า เธอเป็นแม่ค้า ก็ต้องเป็นแม่ค้าที่มีคุณภาพ คนเราอายุไม่ถึงร้อย ต่างคนก็ร้อยพ่อพันแม่ ใจคนคิดไม่เหมือนกัน แต่ถ้าใจเราคิดดี ก็ไม่ต้องไปกลัว”

ในอนาคต แต่วอยากสานต่อการส่งออกลูกหม่อนอบแห้งไปต่างประเทศ เช่น จีนและมาเลเซีย ซึ่งก่อนหน้านี้เคยทำมา แต่ต้องมาชะงักไปเพราะผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด 19

“หากกลับมาสานต่อได้ พี่เชื่อว่าจะช่วยชาวบ้านให้มีรายได้ที่มั่นคงขึ้น เมื่อรายได้มั่นคงขึ้นคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ก็จะสร้างได้ง่าย” แต่วแสดงความเชื่อมั่นทั้งทำย

นริศรา พงษ์ประเสริฐ อายุ 45 ปี

หมู่ที่ 12 บ้านน้ำรี ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

รอน ใจนั้

ผู้เฒ่า นำการเปลี่ยนแปลงที่ดีแห่งบ้านน้ำรี

ขายของเจ้าแรกที่บ้านน้ำรี

หมู่บ้านน้ำรีตั้งอยู่ติดแนวชายแดน ในอดีตจึงถือได้ว่าอยู่พื้นที่สีแดงมีความ
ล่อแหลมจากภัยคุกคามในหลากหลายด้าน ไม่มีถนน มีแต่ค่ายทหาร การเดินทาง
เข้าออกหมู่บ้านต้องอาศัยเฮลิคอปเตอร์เสปียของทหาร ชาวบ้านบางคนสัญจร
ไปมาด้วยการเดินเท้าหากต้องการติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง บ้านเรือนส่วนใหญ่
เป็นกระต๊อบไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในพื้นที่

พ่อซอน เริ่มต้นประกอบอาชีพค้าขายมาตั้งแต่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม อายุย่าง
เข้า 30 ก็เปิดบ้านเป็นร้านขายของชำเป็นเจ้าแรกๆ ในหมู่บ้านน้ำรี โดยสั่งซื้อของ
ที่จะนำมาขายผ่านเฮลิคอปเตอร์เสปียของทหาร สินค้าที่ขายทุกอย่างเป็นสิ่งที่
จำเป็น ผลิตและหาไม่ได้ในหมู่บ้าน เช่น ยารักษาโรค เครื่องมือการเกษตร เสื้อผ้า
ของกินของใช้ ตลอดจนขนมและของขบเคี้ยว เป็นต้น ของที่สั่งมาจึงขายดีทุกอย่าง
เพราะชาวบ้านก็มีทางเลือกไม่มากนักและเข้าออกหมู่บ้านได้ยากลำบาก

ควบคู่ไปกับการขายของ พ่อซอนยังเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ทำบ่อเลี้ยงปลาและ
ปลูกผักไว้กินเองเลี้ยงดูครอบครัวมาตลอด และปลูกข้าวไว้กินเอง เช่นเดียวกับ
ชาวบ้านส่วนใหญ่ของบ้านน้ำรี

“สมัยก่อนปลูกข้าวไร่อย่างเดียว ผักอะไรก็ปลูกเอาเอง พืชผลไม่ยังไม่ได้
ปลูกเพราะขายไม่ได้ ไม่มีถนน จนถนนเริ่มเข้ามาในช่วงประมาณ ปี 2529 ก็เริ่ม
มีถนนลูกรัง มีรถเข้า” พ่อซอนบอก

บ้านน้ำรีในยุคของพ่อซอนตอนหนุ่มมีประชากรอยู่ร้อยละห้าสิบกว่าหลังคาเรือน และในช่วงที่ย่างเข้าสู่ ปี 2540 ประชากรก็เพิ่มขึ้น ทุกวันนี้พ่อซอนได้วางมือจากการขายของชำแล้วให้ลูกของตนทำต่อ

การพัฒนาพร้อมกับข้าวโพดบुकดอย

เมื่อถนนถูกพัฒนาให้ดีขึ้น ในปี 2535 สถานีพัฒนาเกษตรที่สูงก็เข้ามาตั้งสำนักงานในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้ปลูกพืชผลและไม่ใช้สอย มีต้นกล้าไม้ แจกให้ฟรี มีทั้งลิ้นจี่ ลำไย กาแฟ แต่เมื่อผลผลิตออกมาก็เกินกำลังที่จะบริโภคกันเอง และขายไม่ได้ ไม่มีคนมารับซื้อ ผลผลิตถูกปล่อยทิ้งเน่าเสียหาย พ่อซอนบอกว่าชาวบ้านก็เดือดร้อนกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่หลายปี

นอกจากนั้นแล้วพ่อซอนยังเล่าว่า หมู่บ้านน้ำรีในอดีตเคยมีการเลี้ยงวัว เลี้ยงควายกันเยอะ อย่างต่ำครอบครัวละ 20-30 ตัว จนช่วงหนึ่งเกิดโรคห่า สัตว์เลี้ยงตายกันเป็นเบือ โดยพ่อซอนคิดว่าน่าจะมาจากเลี้ยงกันจำนวนมากเกินไป

จากนั้นอีกไม่นานการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ก็เข้ามา ชาวบ้านก็หันมาปลูกข้าวโพดกัน พ่อซอนบอกว่าเป็นช่วงที่ปลูกกันจริงจัง ประกอบกับถนนเริ่มดี มีพ่อค้ามาติดต่อล่องหน้าและรับปากที่จะเข้ามารับซื้อ จึงเป็นยุคที่มีการเปิดพื้นที่ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กันอย่างแพร่หลาย ชาวบ้านหันไปสนใจการปลูกพืชเชิงเดี่ยวกันมาก จึงเป็นยุคทองของการได้เงินจากการขายข้าวโพด แต่ก็เพียงไม่กี่ปี ราคาผลผลิตก็เกิดตกต่ำ ชาวบ้านทำได้ไม่คุ้มทุน

ผลกระทบอีกอย่างหนึ่งของการเปิดพื้นที่ปลูกข้าวโพดกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันของชาวบ้าน ทำให้พื้นที่โดยรอบกลายเป็นภูเขาหัวโล้นเต็มไปหมด ยังผลให้หน่วยงานด้านป่าไม้ก็เข้ามาฟื้นฟู โดยใช้สำนักงานร่วมกันกับสถานีพัฒนาเกษตรที่สูง ชาวบ้านหลายคนก็มีรายได้จากการรับจ้างปลูกป่า และบางส่วนก็ช่วยงานอยู่ที่สำนักงานของสถานีฯ ที่สูงที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน

เริ่มพัฒนาระบบน้ำ สร้างงาน สร้างอาชีพ

ปี 2552 โครงการปิดทองหลังพระฯ และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ เข้ามาในบ้านน้ำร้อนและร่วมกับชาวบ้านในการสำรวจข้อมูล ทำให้รู้ถึงปัญหา ความต้องการพื้นฐานของหมู่บ้าน และพบว่าสิ่งที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือการปรับปรุงระบบน้ำการเกษตร ชาวบ้านทุกคนจึงได้ร่วมช่วยกันทำฝายเก็บกักและฝายชะลอน้ำ

พ่อซอนก็เป็นหนึ่งในแรงงานชาวบ้านที่ทำหน้าที่ทุกอย่างในการทำฝาย “มาช่วยกันทำทั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านก็มีงานทำ หมุนเวียนกันไปทำฝาย ต่อท่อ เทปูน บ้าง มีหลายจุดตามห้วยต่างๆ มีฝายโครงการ 30 ฝายน่าจะได้” พ่อซอนบอก

จากนั้นทางโครงการฯ ได้สนับสนุนให้ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน พร้อมกับปลูกพืชผสมผสาน พ่อซอนเคยทำอยู่ก่อนและเป็นสิ่งที่ชอบอยู่แล้วจึงไม่รีรอที่จะเข้าร่วมเต็มกำลัง

“โครงการยังส่งเสริมให้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ คนละ 40-50 ต้น มีลูกขายก็ร่วมปลูกด้วย แต่ก็ไม่ได้ติดผล มีดอกเยอะแต่ไม่ได้ติดผล พ่อคิดว่าน่าจะเป็นเพราะความสูงนี่แหละ ที่นี้สูง 800 เมตรและขึ้นเยอะอาจไม่เหมาะสำหรับมะม่วงหิมพานต์” พ่อซอนกล่าว

พ่อซอนเป็นคนขยัน พืชผักในสวนจากที่ทำอยู่แล้ว พอมีโครงการมาส่งเสริม

ก็ทำมากกว่าเดิม “ไม่มีอะไรก็หามาปลูก
หรือขุดต้นกล้าจากเขาได้ อย่างผักสวนครัว
ผักกาด พริก มะเขือ บ้านพ่อแม่ได้ซื้อ”

นอกจากการปลูกพืชผักไว้กินเอง
แล้ว โครงการยังส่งเสริมให้เลี้ยงสัตว์ใน
ครัวเรือน เช่น เป็ด ไก่ และหมู พ่อสอนก็ร่วม
กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ด้วยเช่นกัน และเคย
เจอปัญหาในเรื่องโรคภัยบ้างในบางปี แต่ก็
จะมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มาฉีดยา ควบคุมและ
แก้ไขการระบาดได้ทุกครั้งไป

ปัจจุบันพ่อสอนก็ทำในทุกฤดูพื้นที่
รอบบ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการ
ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เพาะเห็ด ที่ดินทำข้าวไร่เดิมก็แบ่งให้ลูก ๆ ได้ทำกินต่อ ยัง
มีการปลูกข้าวอยู่บ้างแต่ไม่มาก นอกจากนี้ยังปลูกหม่อน กาแฟ และกล้วย รวมด้วย

เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ด้วยความที่พ่อสอนเป็นผู้เอาใจใส่ที่คนในชุมชนเคารพและนับถือ จึงเป็นแบบ
อย่างในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงให้แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ พ่อสอนยัง
เป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความรู้ด้านสมุนไพร ตัวพ่อสอนเองนั้นมีสุขภาพดี แข็งแรงเทียบเท่า
กับคนวัยหนุ่ม ไม่มีโรคความดันและเบาหวาน ชาวบ้านหลายคนได้เดินตาม
แนวทางและยึดเอาพ่อสอนเป็นแบบอย่าง และมักจะมาขอสูตรสมุนไพรของ
พ่อสอนอยู่เสมอไม่ขาดสาย

พ่อสอนบอกว่า จะทำอะไรก็แล้วแต่ต้องมีความรู้ก่อน และก่อนที่จะมีความรู้
ก็ต้องเปิดรับความรู้ให้เข้ามาอยู่ในตัว พ่อยกตัวอย่างถึงการเพาะเห็ด ที่มีการอบรม
โดยคณะกรรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) แม้ว่าพ่อจะเป็นผู้เอาใจใส่แล้ว พ่อก็ไป
เรียนรู้ กลับมาก็นำมาทำทันที พ่อสอนทำการเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดหอม เห็ดลม
ตามที่เรียนมา พอทำแล้วก็เอาไปแจกจ่ายให้คนอื่นได้กินด้วย

“ทุกอย่างขยันหมั่นเพียร มีอยู่มีกิน มีหวัคปัญญา แม้ว่าจะทำงานหนักแค่ไหน ถ้าไม่ใช่ปัญญานำ ก็จะไม่ค่อยเปลือง” พ่อสอนกล่าว

ยิ่งในภาวะที่มีโรคภัยไข้เจ็บที่ระบาดอย่างโควิดเช่นทุกวันนี้ แม้จะเกิดขึ้นรุนแรงในพื้นที่ภายนอก พ่อสอนก็หวังว่าจะทำให้คนบ้านน้ำรีรู้จักปลูกอะไรไว้กินเอง อะไรที่ขายไม่ได้ก็แปรรูป หรืออย่างน้อยก็ขายให้กับคนที่ไม่ทำอะไรในหมู่บ้านนี้

“ตอนนี้อร่อยกับข้าว ไม่ค่อยเข้ามาแล้ว มีแต่เอาผักบ้านน้ำรีออกไปขาย เช่น ผักกูด หม่อน กลั้ว ขิงส่งโรงงาน ไก่ มีคนมารับซื้ออยู่เป็นประจำ” พ่อสอนบอก

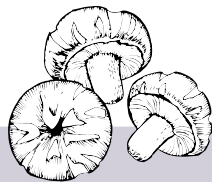
ความฝันของผู้เฒ่า

ก่อนจากไปพ่อสอนอยากเห็นหมู่บ้านน้ำรี มีการพัฒนาไปในทางที่ดี ความช่วยเหลือจากภายนอกก็มีมาเยอะแล้ว แต่ก็ขึ้นอยู่กับคนในหมู่บ้านที่ต้องทำขึ้นมาเองอย่างจริงจังด้วย

พ่อสอนอยากให้มีการลดใช้สารเคมี พ่อสอนบอกว่าย้อนไปในยุคสมัยที่พ่อยังเยาว์วัย การกำจัดวัชพืชใช้วิธีการถอน มาตอนนี้ทำเยอะจนเกินกำลังตัวเองก็ใช้วิธีฉีดพ่นยา ทำให้น้ำในห้วย ในหนองมีสารเคมีใช้ไม่ได้อีกต่อไป

“หากปล่อยไว้ให้เป็นเช่นนี้ ไม่เกินสิบปี เราอาจจะไม่มีน้ำเหลือในลำห้วย” พ่อสอนกล่าวอย่างกังวลใจ และอยากฝากไว้กับคนรุ่นหลังว่า ต้องช่วยกันปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ตอนนี้ก็เริ่มปลูกแล้วแต่ยังไม่โต และในระหว่างนี้ก็คงต้องช่วยกันป้องกันไฟป่าไปก่อน

“เราจะอยู่ดีกินดีกันได้ เราต้องลุกขึ้นมาทำเอง” พ่อสอนสรุปในตอนท้าย

นายสอน ใจหล้า อายุ 82 ปี

หมู่ที่ 12 บ้านน้ำรี ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

แม่เวท อุ่นถิ่น
ชาอู่หลงปลอดสารเคมีในตำบลขุนน้ำ

ชอบค้าขาย

แม่เวท เดิมเป็นคนหมู่บ้านเปียงซ้อ เดิมโตมากับครอบครัวที่ค้าขาย บ้านเป็นร้านขายของชำ พ่อมีอาชีพค้าขายวัวควาย แม่เวทจึงซึมซับ เอาการเอางานและชอบการค้าขายมาตั้งแต่เด็ก แม่เวทเล่าว่า ในอดีตการหาของมาขายนั้นลำบากมาก ต้องซื้อมาจากอำเภอปัวที่อยู่พื้นราบ ห่างออกไปเป็นระยะทางร่วมร้อยกิโลเมตร จำคนแบกผ่านภูเขามาหลายลูกแล้วขึ้นไปส่งให้หมู่บ้านสุดปลายเขาที่บ้านเปียงซ้อ

ปี 2531 แม่เวทย้ายมาหมู่บ้านนาคุ เปิดร้านขายของชำของตัวเอง “แม่ชอบค้าขาย ซื้อมาขายไป เดินทางไปไหน เห็นสินค้าใดที่สนใจ ก็จะนำมาขายได้ แม่ก็จะซื้อมา เช่นไปเยี่ยมลูกที่กรุงเทพ หรือ ต่างจังหวัด” แม่บอก

แม่เวทมีลูกทั้งหมด 3 คน ทุกคนเป็นฝั่งเป็นฝาหมดแล้ว ลูกชายคนแรกมีครอบครัวและตั้งรกรากอยู่จังหวัดปราจีนบุรี ลูกสาวคนที่สองเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับแม่เวทที่บ้านนาคุ ส่วนคนสุดท้องเป็นครูสอนอยู่ที่จังหวัดเชียงราย แม่เวทเลิกกันกับสามี เธออดทนต่อการทำงานหนักเลี้ยงลูกด้วยตัวเองเพียงลำพังตลอดมา

“แม่เลี้ยงลูกเองมาสิบกว่าปี คนเดียว ทำบ้านนี้ ลืมตาอ้าปากได้เพราะเราคนเดียว” แม่เวทเผย

ปลูกชาอู่หลงครั้งแรก

วันหนึ่งเมื่อได้ไปเที่ยวที่จังหวัดเชียงรายของแม่เวท แล้วมีคนชงชามาให้ดื่ม แม่เวทก็ชอบและติดใจเป็นอย่างมาก แถมได้ยินมาอีกว่าการดื่มชาอู่หลงๆ จะทำให้มีสุขภาพแข็งแรง แม่เวทจึงตัดสินใจถามไถ่กับเพื่อนที่อยู่ที่นั่น เพื่อหาซื้อกล้าชาอู่หลงมาปลูก ตัวเธอเองเป็นคนที่มีความสนใจในเรื่องสมุนไพรและใส่ใจในเรื่องสุขภาพอยู่แล้วเป็นทุนเดิม เมื่อไปเจออะไรที่ดีจึงอยากที่จะลงมือทำการปลูกด้วยตนเอง

“แล้วแม่อีกคิดว่า ที่เชียงรายกับทางบ้านเรามันอากาศคล้ายๆกัน แล้วแม่อีกไม่อยากให้ที่ดินมันถูกปล่อยว่าง ก็คิดหาอะไรมาปลูก แต่แม่ไม่ใช่สารเคมีนะ”
แม่เวทบอกแนวคิดของเธอ

แม่เวทเริ่มต้นปลูกชาอู่หลงมาตั้งแต่ปี 2538 ในพื้นที่กว่า 1 ไร่ เธอบอกว่าบริเวณที่ปลูกเป็นที่ลาดชันพอสมควร ไม่ได้ใส่ปุ๋ยมาก และชาเป็นพืชที่ชอบอยู่ตามร่มไม้ ไม่ขึ้นจนเกินไป พื้นที่ซึ่งจึงเหมาะ ประกอบกับต้องมีอากาศโปร่งและถ่ายเทชาจึงไม่ชอบที่ราบเพราะจะทำให้รากเน่าได้ง่าย

จากประสบการณ์ของแม่เวทพบว่า ชาเป็นพืชที่ยังเก็บก็จะยิ่งแตกใบอ่อนได้ดี ตัวเองเก็บใบชาในช่วงแรก ได้เกือบ 10 กิโลกรัม ปริมาณเกินกว่าที่จะเก็บไว้กินเอง จึงลงทุนซื้อเตาอบไมโครเวฟเพื่ออบใบชาไว้ขาย ชาอู่หลงของแม่เวทมีจุดเด่นตรงที่ปลูกขึ้นโดยไม่ใช้สารเคมีใด ๆ ไม่เคยฉีดยาฆ่าหญ้าแต่ใช้วิธีจ้างคนมาช่วยถางหญ้าแทน และยืนยันว่าคนส่วนใหญ่ที่รู้จักตนนั้น จะเชื่อมั่นในความไม่ชอบสารเคมีของตนอยู่แล้ว จึงทำให้ชาอู่หลงของแม่เวทขายดิบขายดีจนมีไม่พอขาย แม่เวทมีรายได้จากการขายชาเกือบทุกเดือนๆ ละประมาณ 2,000 บาท

ส่วนแรงงานที่จ้างมาเก็บใบชา นั้น แม่เวทก็จ่ายค่าแรงอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ว่าเขาจะเก็บครั้งวันหรือเต็มวันก็ตาม

“แม่จ่ายค่าแรงเขาเต็มวัน แม่เคยลำบาก ขูดหลุมทำเอง ทั้งยาง ทั้งชา แม่ทำเองหมด เราไม่ทำไม่ได้ ลูกๆ ยังเรียนอยู่ ทำกับข้าวให้ลูกไปเรียนก่อน แต่ก่อนของก็มีขายเยอะเท่านี้ สอนก็ต้องไปทำ” เธอเล่า

ได้มันน้อยแต่มีกินตลอด

เมื่อมองย้อนกลับไปในอดีต แม่เวทมองเห็นความลำบากมากมายที่ได้ต่อสู้และผ่านมาได้ “ถ้าเทียบกับแต่ก่อน จะขยันแค่ไหน ทำอะไรปลูกอะไรก็ไม่ค่อยได้ขาย สมัยนี้มีนักท่องเที่ยวมาเข้ามาชิมชาของแม่ ก็ดีใจ” แม่เวทบอก

ในตำบลขุนน่าน มีแม่เวทเพียงเจ้าเดียวที่ปลูกชาอยู่หลงแล้วอบไว้ขาย เงินที่เก็บหอมรอมริบได้มีไว้จุนเจือครอบครัว ทำเช่นนี้มาจนส่งลูกให้เรียนหนังสือจบได้

“อบเอง แพงเอง คนซื้อก็เป็นคนแถวนี้ มีข้าราชการแถวนี้ มาจากอำเภอบ่อเกลือบ้าง ต่างจังหวัดก็มี เช่น จากนครพนม เขาสั่งมาก็กส่งไป ทีละ 20 ห่อ ก็มี” แม่เล่าด้วยความภูมิใจ

แม่เวทอยากให้คนอื่นหันมาปลูกชาอู่หลงแบบตนบ้าง แต่ไม่มีใครสนใจเนื่องจากเห็นว่าได้เงินน้อย “เขาสนใจชาอู่โศด ทำแล้วขายได้เงินทีละเยอะๆ แม่คิดว่ามันเป็นงานหนักสำหรับแม่อย่างขานี้ แต่ก่อนไม่มีใครเห็นด้วย เพราะไม่ได้เงินหมื่นเงินแสน มันได้เงินน้อย แต่มันได้ก็ได้ตลอดตอนนี คนชมว่า เจ้ ทำถูกต้องละ” แม่เวทบอก จากที่เคยขับรถไปไหนมาไหนคนเดียว ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมาแม่เวทไม่ต้องขับรถ และทำงานหนักอีกต่อไปแล้ว งานเก็บใบชาจึงเหมาะกับแม่เวทในยามนี้ ที่ไม่อยากตรากตรำทำงานหนักอีกแล้ว

ปิดทองฯ ช่วยชาวบ้าน

ชาวบ้านหลายคนได้ประโยชน์จากโครงการปิดทองหลังพระฯ ตัวแม่เวทเองก็เช่นกัน ได้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยน้ำหมัก แม้จะไม่ใช้ความรู้ใหม่และไม่แตกต่างจากน้ำหมักที่เคยทำไว้ใช้ประจำในครัวเรือน แต่แม่เวทก็นำเอาความรู้มาต่อยอดในการผสมขี้วัว ใส่ในแปลงปลูกชาของตัวเอง ซึ่งไม่ควรใส่เยอะเกินไป เพราะอาจทำให้ชาตายได้

“แม่ชอบตรงที่เขาติดตามถามไถ่ดี ตอนเขามาแรก ๆ แม่นี้แหละเป็นคนให้ข้อมูลเขา แม่ไม่หวง เขามาช่วย เขาให้ปลูกผลไม้ ลองกอง ลิ้นจี่ ทุเรียน มะยงชิด แม่ก็ปลูกหมด อย่างละ 10-20 ต้น” แม่เวทบอก

ตั้งแต่โครงการปิดทองหลังพระฯ เข้ามา แม่เวทเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดคือความอุดมสมบูรณ์เรื่องอาหารการกินของคนในหมู่บ้านที่มีมากขึ้น ทำให้คนมีอยู่มีกินจากการปลูกพืชผสมผสาน ที่มีทั้งการปลูกพืชผักผลไม้ กาแฟ การเลี้ยงกบ ปลาตก เลี้ยงไก่ไว้กินเอง แม่เวทไม่ได้ทำทุกอย่างที่โครงการส่งเสริม แต่ก็สนับสนุนแนวทางและอุดหนุนช่วยซื้อจากชาวบ้านคนอื่นๆ และยังได้สังเกตเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

“มีอะไรเขาก็เอามาขาย เอามาให้ เพราะแต่ก่อนเราก็ให้ ก็แจกเขาไปเยอะ เดียวนี้เราไม่ต้องทำเองแล้ว คนบนดอย เดียวนี้ เขามีรถขับ ก็เพราะปิดทองมา เดียวนี้เขาก็ปลูกกาแฟ ทำพืชผสมผสานกัน” แม่เวทกล่าว

แม่ยืนยันว่าหากคนในหมู่บ้านคนไหนสนใจ จริงจังที่อยากจะเปลี่ยนจะปลูกพืชสำหรับเก็บกินในระยะยาวตัวเองก็ยินดีสนับสนุน และอยากเห็นครอบครัวของชาวบ้านทุกคนนั้นดีขึ้น ทุกวันนี้แม่เวทเป็นหญิงแกร่งที่คนเคารพนับถือ และยอมรับในการต่อสู้ชีวิตของเธอ ทั้งผู้นำและหน่วยงานภายนอกที่มาปรึกษาและรับฟังคำแนะนำจากแม่เวทในยามจำเป็นอยู่เสมอ แม่เวทบอกว่า

“คนที่เป็นผู้นำบนดอยที่ไหนๆ เขาก็ยอมรับนับถือเรา เวลามาหาเสียงอะไรเขาก็มาปรึกษาเรา ผู้หญิงทุกคนเราไม่เหมือนกัน ถ้าเราถอย เราก็ไม่มาถึงจุดนี้ได้” แม่เวทกล่าวในที่สุด

อนาคตที่แม่อยากเห็น

แม่เวทวาดหวังว่า ชาวบ้านในพื้นที่จะไม่หันไปปลูกข้าวโพดอีก แต่อยากให้หันมาปลูกพืชเศรษฐกิจแทน เช่น ยางพารา และผลไม้ ซึ่งลงแรงแค่ครั้งเดียวแต่ในระยะยาวแล้วมันจะคุ้มมากกว่า

“แม่สงสารต้นไม้มะ ปลูก ๆ แล้วตัด ๆ โคน ๆ ถางอยู่เรื่อย ๆ อีกอย่างพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ มันอยู่ได้นาน ไม่ต้องทำใหม่ทุกปี คนเขาแก่ตัวไป เขาจะทำไม่ไหว พออายุ 60 มา เขาจะทำไหวไหม”

แม่เวทยังยึดมั่นในแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันแบบไร้สารเคมีอยู่ โดยให้เห็นผลว่า แม้ว่าจะได้ผลผลิตที่ดี แต่ผลกระทบอาจย้อนกลับมาในภายหลัง

แม่เวท อุ่นถิ่น อายุ 59 ปี

หมู่ที่ 5 บ้านนาถุ ต.ขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน

การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือ
การเปลี่ยนทัศนคติ วิธีคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชน
ให้หันมาพึ่งพาตนเอง ซึ่งดอกผลของการทำงานตามแนวทาง

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

และ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

อาคารสยามทาวเวอร์ ชั้น ๒๖ เลขที่ ๙๘๙ ถ.พระราม ๑ ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐๒-๖๑๑-๕๐๐๐ โทรสาร ๐๒-๖๕๘-๑๔๑๓

www.pidthong.org

มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ